

Adviesnotitie

Begraafplaats Spindermolen

20240708 Definitief

Adviesnotitie

Begraafplaats Spindermolen

20240708 Definitief

Verantwoording

Projectnaam : Adviesnotitie begraafplaats Spindermolen
Projectnummer : 20-1392
Documentnummer : 20240708
Versie en status : Definitief
Datum : 8 juli 2024

Opdrachtgever : Gemeente Hardinxveld-Giessendam
Postadres : Postbus 175
Postcode & Plaats : 3370 AD Hardinxveld-Giessendam
Contactpersoon : M. van den Bos

Auteur(s) : Trudy van Rooij
Controle : Martijn van Randwijk
Akkoord : Ralph Otten

Vrijgave :

Inhoudsopgave

1. Situatie begraafplaats Spindermolen	3
1.1 Beschrijving	3
1.2 Probleemstelling	5
1.3 Doel en opzet van deze notitie	6
1.4 Eerdere stappen	7
1.5 Stand van zaken	10
1.6 Behoeftte en capaciteit	11
1.7 Situatie deel A	12
1.8 Situatie deel B	13
1.9 Juridisch kader	15
2 Scenario 1. Uitdoven	21
2.1 Juridisch	21
2.2 Ruimtelijke consequenties	21
2.3 Middelen, methoden en maatregelen	22
2.4 Voor- en nadelen	22
3 Scenario 2. Gedeeltelijk sluiten	23
3.1 Juridisch	23
3.2 Ruimtelijke en financiële consequenties	23
3.3 Middelen, methoden en maatregelen	24
3.4 Voor- en nadelen	24
4 Scenario 3. Voortzetten	25
4.1 Juridische mogelijkheden	26
4.2 Ruimtelijke en financiële consequenties	26
4.3 Middelen, methoden en maatregelen	27
4.4 Voor- en nadelen	27
5 Scenario 4: Ophogen	28
5.1 Ophogen deel B	28
5.2 Juridische mogelijkheden	30
5.3 Ruimtelijke en financiële consequenties	30
5.4 Middelen, methoden en maatregelen	31
5.5 Voor- en nadelen	31
6 Sub-scenario: Alleen nog begraven in keldergraven	32
6.1 Juridische mogelijkheden	32
6.2 Ruimtelijke en financiële consequenties	32
6.3 Middelen, methoden en maatregelen	32
6.4 Voor- en nadelen	33
7 Sub-scenario: Alleen één diepe graven uitgeven	34
7.1 Juridische mogelijkheden	34
7.2 Ruimtelijke en financiële consequenties	34

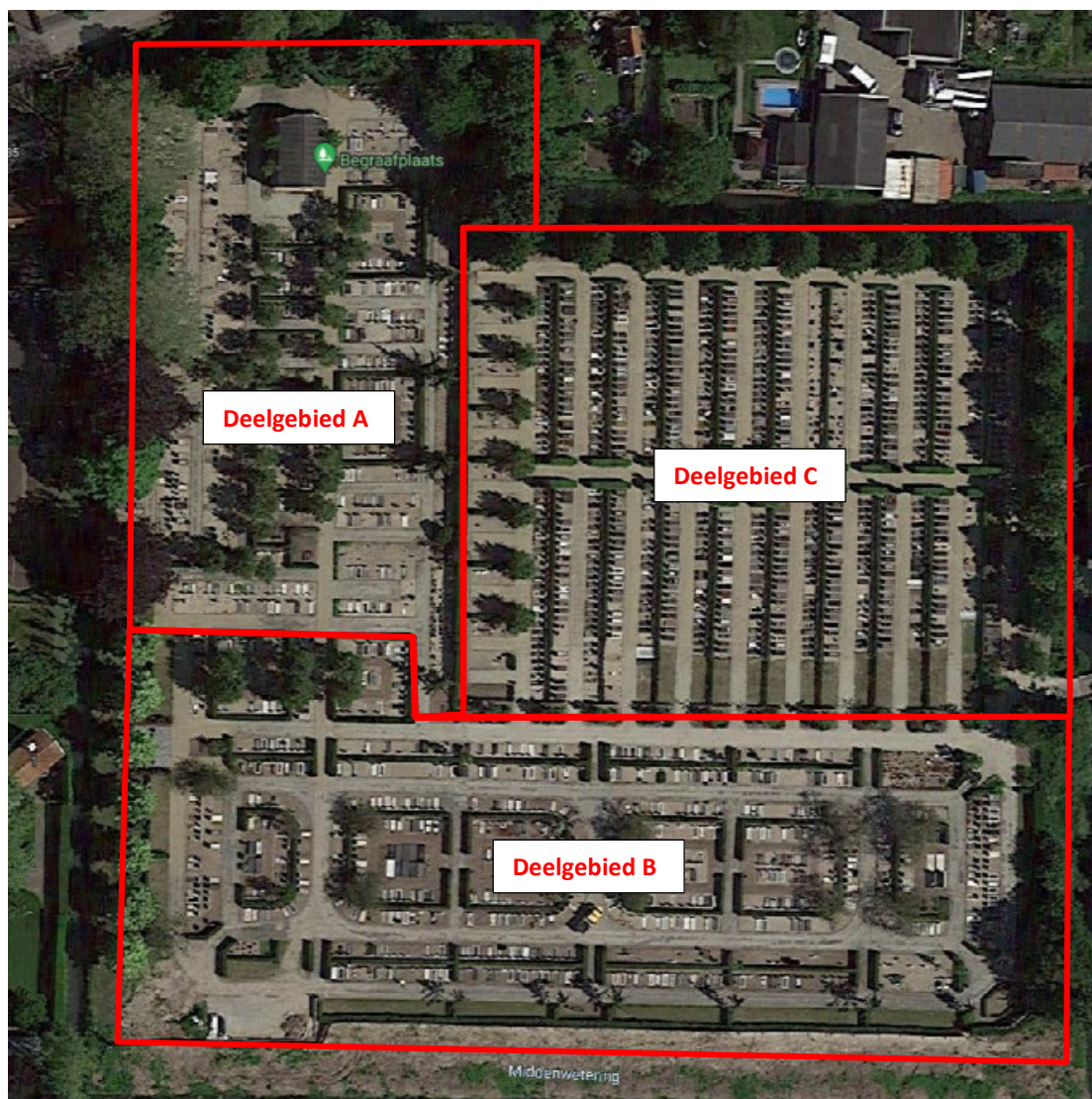
7.3	Middelen, methoden en maatregelen	34
7.4	Voor- en nadelen	34
8	Sub-scenario: Historische monumenten bij elkaar plaatsen	35
8.1	Juridische mogelijkheden	35
8.2	Ruimtelijke en financiële consequenties	35
8.3	Middelen, methoden en maatregelen	35
8.4	Voor- en nadelen	35
9	Conclusies voor deel A	37
9.1	Per scenario voor deel A	37
9.2	Toekomstige capaciteit	38
10	Advies	41
10.1	Deel A	41
10.2	Deel B	42
10.3	Overige stappen	43
10.4	Kostenindicaties	45
Bijlage A	Inpassing Oost deel B	47
Bijlage B	Inbreiding Zuid deel B	48

1. Situatie begraafplaats Spindermolen

1.1 Beschrijving

De gemeentelijke begraafplaats aan Spindermolen 42 in Neder-Hardinxveld in de gemeente Hardinxveld-Giessendam (verder: Spindermolen) is sinds omstreeks 1880 in gebruik. De begraafplaats is in drie deelgebieden verdeeld, gebaseerd op de historische ontwikkelingen.

- Deel A: Dit is het oudste deel van de begraafplaats, omstreeks 1880 in gebruik genomen. De ingang aan de zijde van de Kerkweg (de noordzijde van de begraafplaats) is nog steeds in gebruik. Tegenover deze ingang staat de oorspronkelijke aula. Het gebouw is nu in gebruik als personeelsonderkomen en opslag. Langs de westzijde, tussen een watergang en de begraafplaats, staan grote fraaie bomen. Een aantal exemplaren is opgenomen op de Groene Kaart met de status van monumentale en waardevolle boom. Tussen 1990 en 1995 zijn op dit deel graven geruimd. Nu zijn er voornamelijk nog oude graven met een grafrecht voor onbepaalde tijd.
- Deel B: Dit gedeelte is in 1971 in gebruik genomen. Er wordt op dit deel twee-diep begraven. Ook op deel B zijn graven met een grafrecht voor onbepaalde tijd, maar het merendeel is uitgegeven voor bepaalde tijd.
- Deel C: Dit deel is in 1999 in gebruik genomen. Daarvoor was het weiland, dat voordat het is ingericht als begraafplaats fors is opgehoogd. Er wordt ook hier twee-diep begraven.

Luchtfoto van begraafplaats Spindermolen met de drie deelgebieden A, B en C.

Hieronder is een aantal sfeerimpressies van deel A, het oudste deel, van Spindermolen opgenomen.

1.2 Probleemstelling

De belangrijkste nu voorliggende vraag is of er op Spindermolen structureel voldoende begraafcapaciteit is voor de inwoners van de gemeente Hardinxveld-Giessendam. Voor het gebruik van de oudere delen van de begraafplaats, dat zijn de laag gelegen delen A en B, is er namelijk sprake van de volgende beperkingen en behoefte.

Deel A:

- Het oudste deel van de begraafplaats is als gevolg van bodemdaling relatief laag komen te liggen. Daardoor is de diepte tot het grondwater over het algemeen te gering om conform de landelijke regelgeving(*) nog twee-diepe graven uit te kunnen geven.
- De huidige maatvoering van de kisten, en daardoor van de graven, is groter dan oorspronkelijk. In de loop der tijd zijn mensen namelijk steeds groter geworden en daardoor is er nu in de vakken R, S en W onvoldoende ruimte om in de lengte te kunnen begraven.
- Er is behoefte om de monumentale grafbedekkingen beter tot hun recht te laten komen.

Deel B:

- Ook dit deel van de begraafplaats is lager komen te liggen als gevolg van bodemdaling en ook daardoor kunnen er geen twee-diepe graven meer worden uitgegeven.
- Volgens huidige planning wordt deel B in 2035 opgehoogd. De vraag is hoe omgegaan dient te worden met een verzoek van de rechthebbende om - tot die tijd - het graf te schudden(**).

Hieronder is de landelijke regelgeving over de afstand tussen een graf en het grondwater en over het schudden van een graf weergegeven.

(*) Grondwater

De regelgeving, vastgelegd in de Algemene Maatregel van Bestuur¹ Besluit op de lijkbezorging, houdt in dat een graf (de onderkant van een kist dan wel een lijk) zich ten minste dertig centimeter boven het niveau van de gemiddelde hoogste grondwaterstand (GHG) bevindt. Verder is bepaald dat boven de bovenste kist zich een laag grond van ten minste vijfenzeftig centimeter bevindt. En tussen elke kist is een laag grond van ten minste dertig centimeter, deze mag bij een volgende begraafing niet worden geroerd.

Met deze regelgeving wordt beoogd dat de stoffelijke resten niet vermengen en dat deze zo goed mogelijk ontbinden. Wanneer een lijk langdurig onder het grondwaterniveau ligt, dan vindt er geen optimale

¹ Een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) is een besluit van de regering, waarin wettelijke regels nader zijn uitgewerkt. Het verantwoordelijke ministerie hiervoor is Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

vertering plaats. Overige factoren die daarbij ook een rol spelen zijn onder meer de bodemsoort, grootte en gewicht van de overledene, de kleding van de overledene, het type kist of omhulsel, de diepte van begraving en de zuurgraad van de bodem.

Overigens is de bepaling dat de kist (of het omhulsel) zich ten minste dertig centimeter boven het niveau van de gemiddeld hoogste grondwaterstand bevindt, niet van toepassing op bestaande graven. Dus als er na de begraving een verandering in de bodem, zoals de grondwaterstand, plaatsvindt dan hoeft de begraving of de situatie niet te worden gecorrigeerd.

(**) **Schudden**

Schudden is een vorm van ruimen, waarbij de overblijfselen ónder het bestaande graf bijeen worden gebracht. Er is geen (wettelijke) verplichting om de overblijfselen na ruimen in droge bodem te plaatsen. Dus het vraagstuk van de hoge grondwaterstand speelt geen rol bij het schudden van een graf. Volgens de Wet op de lijkbezorging bepaalt de houder (de eigenaar of de beheerder) van een begraafplaats of en wanneer er wordt geruimd. Wettelijke voorwaarde daarbij is dat tenminste de grafrusttermijn van 10 jaar moet zijn verstreken². De rechthebbende kan een verzoek indienen om het graf te laten schudden, zodat er weer begraafcapaciteit wordt gerealiseerd. De beheerder hanteert hiervoor, als hij instemt, een vastgesteld tarief. Een verzoek tot schudden kan gemotiveerd worden afgewezen.

1.3 Doel en opzet van deze notitie

De te beantwoorden centrale vragen zijn:

- Dienen er maatregelen te worden getroffen om op deel A blijvend te voorzien in voldoende begraafcapaciteit? En zo ja, welke? Er dient hierbij in ieder geval te worden ingegaan op de cultuurhistorische graven.
- Welke maatregelen moeten er worden getroffen op deel B in de periode tot aan de geplande ophoging in 2035?

In deze adviesnotitie zijn de genoemde probleemstelling en oplossingsvarianten met mogelijke maatregelen vanaf hoofdstuk 2 uitgewerkt.

Op hoofdlijnen zijn de oplossingsvarianten, of een combinatie daarvan, voor **deel A**:

Variant: Uitdoven.

Dit betekent dat dit deel van de begraafplaats wel actief blijft voor bijzettingen (mits daar voldoende ruimte voor is in en rondom het graf), maar er worden geen nieuwe graven meer uitgegeven, er wordt niet meer geschud en in de vrijkomende of al vrijgekomen graven wordt niet meer begraven vanwege de te kleine afmetingen.

Variant: Sluiten gehele deel.

Dit betekent dat er niet meer op dit deel van de begraafplaats wordt begraven. De rechthebbenden van graven met nog vrije ruimte moeten daarvoor worden gecompenseerd.

Variant: Sluiten onderste laag.

Dit betekent dat in de onderste laag van de (twee-diepe) graven niet meer mag worden begraven. Feitelijk is daarmee in het verticale vlak een deel van de begraafplaats buiten gebruik gesteld. In de bovenste laag – de laag boven het grondwater – kan dan in beginsel nog wel worden begraven, mits daar voldoende ruimte voor is in en rondom het graf. De

² Wet op de lijkbezorging, artikel 31, lid 2: “Het ruimen geschiedt niet dan op last van de houder van de begraafplaats en na verloop van tien jaar nadat in het graf laatstelijk een lijk is geplaatst, en, indien het een particulier graf betreft, met toestemming van de rechthebbende op het graf”.

rechthebbenden van graven met nog vrije twee-diepe ruimte moeten voor het niet meer kunnen gebruiken van de onderste laag worden gecompenseerd.

Variant: Voortzetten.

Dit betekent dat er niets verandert ten aanzien van de huidige situatie. Er is wel een aantal eventuele technische en beleidsmatige verbetermogelijkheden. Deze zouden (deels) mogelijk ook in combinatie met de overige scenario's kunnen worden toegepast.

Variant: Ophogen.

Dit betekent dat deel A wordt opgehoogd.

Variant: Alleen nog keldergraven uitgeven.

Dit betekent dat wel nog steeds twee-diep kan worden begraven, maar dan alleen in droge keldergraven.

Variant: Alleen nog één-diep begraven mogelijk maken.

Dit betekent dat alleen nog graven worden uitgegeven waarin één-diep wordt begraven.

Op hoofdlijnen zijn de oplossingsvarianten, of een combinatie daarvan, voor **deel B**:

Variant: Tijdelijk (tot 2035) niet begraven.

Dit betekent dat op dit deel van de begraafplaats geen nieuwe graven meer worden uitgegeven, er geen bijzettingen meer plaatsvinden en er niet meer wordt geschud. Deze variant komt feitelijk overeen met het tijdelijk sluiten van deel B. De rechthebbenden van graven met nog vrije ruimte moeten daarvoor worden gecompenseerd.

Variant: Sluiten onderste laag.

Zie hierboven genoemde uitleg bij deel A.

Variant: Ophogen.

Dit betekent dat deel B wordt opgehoogd. Bij het ophogen wordt de grafbedekking tijdelijk verwijderd en na ophoging op exact dezelfde plek teruggeplaatst.

Variant: Tijdelijk (tot 2035) alleen nog bijzetten.

Dit betekent dat bestaande graven in gebruik blijven en er nog wel in kan worden bijgezet in de bovenste laag (totdat wordt opgehoogd). Deze variant komt feitelijk overeen met het sluiten van de graflagen onder het grondwaterniveau.

Variant: Voortzetten.

Zie hierboven genoemde uitleg bij deel A.

Variant: Alleen nog keldergraven.

Zie hierboven genoemde uitleg bij deel A.

Variant: Alleen nog één-diep begraven (op een beperkt deel van B).

Zie hierboven genoemde uitleg bij deel A.

Per variant is in kaart gebracht:

- Wat er juridisch mogelijk is.
- Wat de ruimtelijke en financiële consequenties zijn.
- Wat de voor- en nadelen zijn.
- Welke middelen, methoden en maatregelen ingezet kunnen worden.

Verder wordt er voor deel A stilgestaan bij de eventuele mogelijkheid om de historische grafmonumenten bij elkaar te plaatsen. Voor beide delen is tot slot ingegaan op de mogelijkheid (en betekenis) van omgekeerd bijzetten.

1.4 Eerdere stappen

In deze paragraaf zijn de eerder genomen stappen benoemd in verband met deze begraafplaats.

1.4.1 Beleidskaders

Sinds 1982 worden er op begraafplaats Spindermolen geen grafrechten voor onbepaalde tijd meer uitgegeven. Als gevolg daarvan is sindsdien het aantal graven met grafrechten voor onbepaalde tijd afgenomen omdat deze, wanneer er bijvoorbeeld geen belangstelling meer voor is, vervallen zijn verklaard. Een graf met vervallen grafrechten kan vervolgens worden geruimd. Op 25 februari 2014 is het beleidskader begraafplaatsen vastgesteld. Daarin is onder meer opgenomen dat beide kernen een begraafplaats hebben (behouden). Voor Spindermolen is toen voorzien in voldoende begraafcapaciteit tot 2020. Daarom moesten graven worden geruimd. Daartoe is in 2014 de administratie 'opgeschoond' door alle rechthebbenden van een grafrecht voor onbepaalde tijd op begraafplaats Spindermolen aan te schrijven. Deze actie heeft opgeleverd dat er van meer dan 250 graven met grafrechten voor onbepaalde tijd afstand is gedaan. Momenteel zijn er nog circa 725 graven met een grafrecht voor onbepaalde tijd.

1.4.2 Bodemonderzoek 2016

Sinds 1880, het jaar van de ingebruikname van de begraafplaats, is de bodem gedaald. Dit heeft, gelet op de afstand tot de grondwaterstand, geleid tot een beperking van de diepte tot waar in begraven kan worden. In 2016 is een geotechnisch onderzoek uitgevoerd door ADCIM Geotechniek. Er is toen vastgesteld dat delen A en B daarom niet meer geschikt zijn om er twee begraaflagen boven elkaar uit te geven. Om één-diep te kunnen begraven dient de afstand tussen het maaiveld en de GHG (gemiddeld hoogste grondwaterstand) minimaal 1,4 meter te zijn³. Op de delen A en B kon hier in het verleden in voldoende mate aan worden voldaan, nu niet meer. Aan de hand hiervan is destijds geadviseerd om deel A ongemoeid te laten en voor deel B (in verband met de aanwezige rechten) nog te wachten met ophogen.

1.4.3 Advies KYBYS 2017

Naar aanleiding van het vastgestelde Beleidskader begraafplaatsen van 2014 is in maart 2017 door KYBYS het rapport Grondwateronderzoek Spindermolen opgeleverd. Kenmerken van de locatie zijn dat het maaiveld op de delen A en B zich gemiddeld op 0,20 tot 0,45 meter + NAP bevindt en de GHG, zonder drainage, op circa 1,15 meter – NAP. Dit betekent dat er feitelijk maar één-diep kan worden begraven (zie voetnoot 2). Om de komende decennia blijvend te kunnen voorzien in voldoende begraafcapaciteit is in 2017 geadviseerd om achtereenvolgens:

1. De begraafplaats uit te breiden, dan wel een aantal inbreidingen te realiseren;
2. Een aantal algemene graven te ruimen en dit grafveld daarna op te hogen;
3. De graven op deel B gefaseerd te ruimen en aansluitend dit deel op te hogen met (minimaal) 0,60 tot 0,80 meter zand. Het maaiveld wordt daarmee op dezelfde hoogte gebracht als deel C. De ophoging van deel B staat nu gepland in 2035;
4. Tot slot – op termijn – de graven op deel C te ruimen (zodat een cyclische uitgave van graven met grafrechten voor bepaalde tijd ontstaat).

In het rapport is ook ingegaan op de mogelijkheden om drainage aan te brengen op (delen van) de begraafplaats. In de volgende paragraaf zijn de bevindingen en het advies opgenomen.

1.4.4 Drainage

Het is mogelijk om drainage aan te brengen op (delen van) de begraafplaats. Het grondwaterpeil kan daarmee op een enigszins constant niveau worden gebracht en gehouden. Het drainagewater wordt dan buiten de begraafplaats geloosd. In 2017 (zie paragraaf 1.4.3) is het verwachte effect onderzocht op het eventueel aanbrengen van drainage waarmee het bodemwater structureel op de diepte van het oppervlaktewaterpeil in de rondom gelegen sloten wordt gebracht. Dit is de maximale ontwateringsdiepte

³ Deze opbouw vanaf maaiveld is als volgt: 0,65 meter gronddekking (wettelijke richtlijn) + 0,45 meter kisthoogte (praktijkervaring) + 0,3 meter grondlaag boven de GHG (wettelijke richtlijn).

waarbij geen water uit de omliggende watergang wordt aangetrokken. Het drainwater wordt daarbij opgepompt en op het rioolstelsel geloosd. Uit dat onderzoek volgde het advies om geen drainage aan te brengen. Ten eerste omdat met de bovengenoemde stappen 1, 2 en 3 voldoende begraafcapaciteit wordt gerealiseerd. Ten tweede zal door draineren de effectieve grondwaterverlaging slechts 0,1 tot 0,3 meter bedragen (dan is het grondwaterpeil gelijkgesteld aan het slootwaterpeil), daarmee wordt geen extra begraafcapaciteit gerealiseerd. De delen A en B zijn dan zonder ophogen nog steeds alleen geschikt voor één-diepe graven (zie voetnoot 3). Ten derde zijn de investerings- en instandhoudingskosten hoog. Evenmin heeft het zin om op het opgehoogde deel C (alsnog) drainage aan te brengen. In deel C kan namelijk nu gemiddeld al net twee-diep worden begraven; de begraafcapaciteit wordt met drainage niet uitgebreid tot drie-diep.

Naast de bovengenoemde vorm van draineren is het eventueel mogelijk om een drainagesysteem op 2,5 meter minus maaiveld aan te brengen. Op deze diepte bestaat de bodem op de begraafplaats nog uit zand. Bij deze vorm van diepdrainage wordt het grondwaterniveau door bemaling verder naar beneden gebracht en het drainwater moeten worden afgevoerd. Deze mogelijkheid is in 2017 niet onderzocht. Na 2017 zijn de uitbreidingen aan de zuid- en oostzijde van deel B uitgevoerd en zijn damwanden aangebracht. Daardoor is van de begraafplaats feitelijk een gedeeltelijke 'badkuip' gerealiseerd. Hierdoor stroomt het water van deel B naar de omliggende watergangen minder goed af. Het drainagewater van een eventuele diepdrainage zal daardoor moeten worden opgepompt en met toestemming van het waterschap op het oppervlaktewater kunnen worden geloosd of via het rioolstelsel. De waterzuivering wordt daarmee dan extra belast.

In beginsel is het aanbrengen van diepdrainage een goede technische oplossing. Want wanneer daarmee de bodem op de genoemde diepte (meer) wordt drooggelegd, dan zal de gewenste lijkvertering daarin beter op gang worden gebracht. Echter, gelet op de voorgenomen ophoging van deel B in 2035 zal deze eventuele diepdrainage dus maar voor korte termijn een gewenst effect hebben. Het is daarbij overigens niet de verwachting dat de lijken die nu beneden de grondwaterstand zijn begraven vóór 2035 op de beoogd wijze zullen zijn verteerd. Bovendien vergt het aanbrengen van diepdrainage een forse investering. Tot slot dient hierbij in overweging te worden genomen dat het geen duurzame oplossing is, omdat (relatief schoon) grondwater blijvend wordt rondgepompt of het rioolstelsel en zuiveringssysteem ermee onnodig wordt belast. Mogelijk is de capaciteit van het stelsel hierop niet berekend.

 Begraafcapaciteit begraafplaats Spindermolen	
Actualisatie begraafbehoefte en -capaciteit	
> Totaal aantal graven	2.740
> Graven onbepaalde tijd	702
> Aantal graven in cyclus	2.038
> Benodigd aantal graven komende 40 jaar	1.438
Theoretisch voldoende begraafcapaciteit bij actief ruimen van graven	
> Zonder maatregelen begraafcapaciteit tot ca. 2022	

Afdruk van de presentatie beleidskader begraafplaatsen.pptx, KYBYS, 10 april 2017.

1.5 Stand van zaken

De stand van zaken begin 2024 is, dat de inbreiding en ophoging op deel C is gerealiseerd en hierop al nieuwe, twee-diepe, graven worden uitgegeven. Op deel C komt in 2024/ 2025 meer begraafcapaciteit van 24 uitgeefbare graven beschikbaar, omdat daar wordt gestart met het ruimen van algemene graven. Daarnaast worden op deel B een inpassing aan de oostzijde en een uitbreiding aan de zuidzijde gerealiseerd. De tekeningen van deze capaciteitsuitbreidingen op deel B zijn ter illustratie respectievelijk opgenomen in bijlage A en bijlage B. De uitbreidingen resulteren in een totaal ingetekende aanvullende capaciteit van 351 graven.

De gerealiseerde uitbreiding aan de zuidzijde van deel B (situatie februari 2024).

Werk in uitvoering: de uitbreiding aan de oostzijde van deel B (situatie februari 2024)

Volgens de huidige planning wordt deel B in 2035 met circa 0,80 meter opgehoogd, zodat de maaiveldhoogte aansluit op deel C en er op deel B ook weer droge twee-diepe graven kunnen worden uitgegeven. De inbreidingen en uitbreiding zijn bedoeld om de tijd tot 2035 te overbruggen.

1.6 Behoefte en capaciteit

Indicatie huidige hoeveelheden

De gemeente gebruikt voor de digitale begraafplaatsadministratie het systeem UitvaartSuite en een papieren plattegrond. Om tot een beeld van de huidige capaciteit van Spindermolen te komen zijn de gegevens uit het bovengenoemde advies van 2017 aangevuld met de gegevens tot en met 2023. Het doel hiervan is om een indicatie te kunnen geven van de huidige aantallen.

Hieronder is weergegeven hoeveel nieuwe particuliere graven per jaar zijn uitgegeven op Spindermolen en hoeveel bijzettingen in een bestaand graf per jaar er hebben plaatsgevonden, in de periode 2018 t/m 2023.

Jaar	2018	2019	2020	2021	2022	2023	<i>gemiddeld</i>
Aantal uitgegeven (nieuwe) particuliere graven	39	34	32	34	28	20	31
Aantal bijzettingen in (bestaand) particulier graf	39	37	44	51	42	44	43

Uit de gegevens van de gemeentelijke begraafplaatsadministratie is verder opgemaakt hoe vaak de laatste twee jaren een graf op Spindermolen is geschud. Deze hoeveelheden zijn hieronder weergegeven.

Jaar	2022	2023
Deel A	5	7
Deel B	4	8
Deel C	1	0
<i>Totaal</i>	<i>10</i>	<i>15</i>

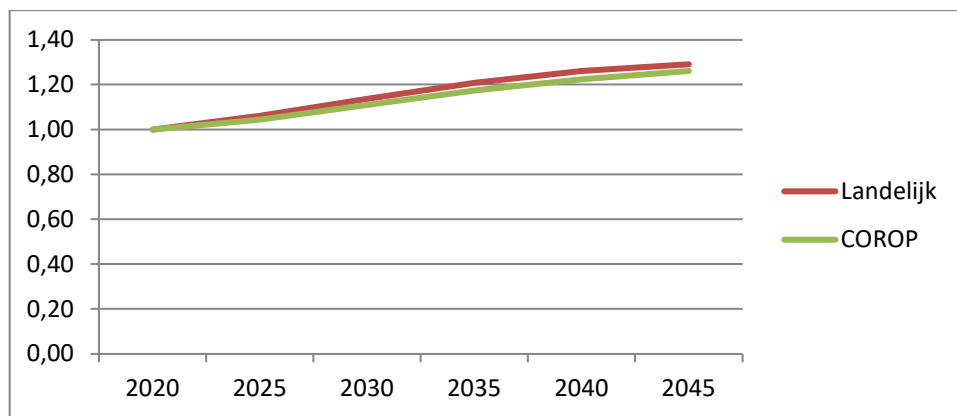
Uit deze (beperkte) gegevens lijkt een toename zichtbaar in het aantal graven dat wordt geschud. Tevens volgt uit deze informatie de indicatie dat op deel B sprake is van een (relatief) grotere toename in het schudden van graven dan op de andere delen van de begraafplaats.

In een vervolgstap van dit proces om te komen tot een toekomstbestendige inrichting en gebruik van Spindermolen, zullen deze gegevens blijvend moeten worden gemonitord en geactualiseerd. De gegevens in de administratie zijn geanalyseerd en daaruit volgt indicatief de volgende momentopname:

- Gemiddeld worden er jaarlijks 31 nieuwe graven uitgegeven.
- Er zijn nu circa 38 vrije particuliere graven van twee-diep beschikbaar.
- Er kunnen nog circa 5 overledenen in een algemeen graf worden begraven.

Indicatie voor de toekomst

Om de toekomstige begraafbehoefte in te schatten is gebruik gemaakt van de sterfteprognose van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) voor het COROP-gebied waar gemeente Hardinxveld-Giessendam onder valt. Binnen COROP-gebied 'Zuidoost-Zuid-Holland' vallen ook de regio gemeenten Alblasserdam, Dordrecht, Gorinchem, Hendrik-Ido-Ambacht, Molenlanden, Papendrecht, Sliedrecht en Zwijndrecht. In de CBS prognose zijn de demografische ontwikkelingen verwerkt, zoals vergrijzing, de toename van de gemiddelde leeftijd bij overlijden, eventuele (stedelijke) uitbreidingen en de huidige en toekomstige leeftijdsopbouw. De resultaten zijn hieronder grafisch weergegeven.

Sterfteprognose COROP gebied 'Zuidoost-Zuid-Holland' en landelijk.

Uit deze weergave volgt dat de landelijke sterfteprognose enigszins hoger is dan de sterfteprognose in de regio. De toekomstige begraafbehoefte wordt bepaald op basis van de sterfteprognose én de gerealiseerde hoeveelheid uitgegeven graven in de afgelopen vijf jaar. Dit waren voor Spindermolen gemiddeld circa 30 nieuwe graven per jaar (periode 2019 t/m 2023). Op basis hiervan bedraagt de totale toekomstige begraafbehoefte voor Spindermolen tot het jaar 2050 circa 1.118 graven. Met een vrije capaciteit van de hierboven genoemde circa 38 particuliere graven ontstond er in eerste instantie en zonder het treffen van maatregelen naar verwachting omstreeks 2025 een tekort aan particuliere graven. Door de in- en uitbreidingen aan de zuid- en oostzijde is deze beschikbare capaciteit echter aangevuld met in totaal 351 nieuwe graven. Deze nieuwe graven zijn nog niet opgenomen in het begraafplaatsadministratiesysteem. Vandaar dat deze aantallen nog gepaard gaan met onzekerheden. Naar verwachting is dit samen, met de genoemde in- en uitbreidingen en zonder te ruimen, voldoende capaciteit voor de duur van 10 tot 11 jaar⁴ c.q. tot naar verwachting het jaar 2035. Er is in deze analyse geen rekening gehouden met eventuele woningbouwplannen in de gemeente. Wanneer het inwonertal stijgt, zal ook het aantal overlijdens en daarmee de begraafbehoefte toenemen.

1.7 Situatie deel A

Op deel A staat het grondwater te hoog om twee-diepe graven uit te geven. Bovendien is de maatvoering van de kisten veranderd. In de afgelopen jaren is deze langer en breder geworden. Deel A bestaat uit meerdere vakken. Er zijn circa 474 actieve graven (met actuele grafrechten voor bepaalde tijd of voor onbepaalde tijd), 37 vrije (niet kinder)graven en 217 reguliere en 73 kindergraven waarvan de grafrechten zijn vervallen en de grafrusttermijn is verstreken. Op deel A bevinden zich 42 cultuurhistorisch waardevolle graven.

In onderstaande afbeelding is deel A weergegeven. De vakken H, K en Q zijn eerder geruimd en daarna in gebruik genomen voor de uitgifte van 1-diepe algemene graven. Op de westzijde van deel A zijn veel vrije graven gelegen en/ of graven waarvan de rechten zijn vervallen. Ook ligt hier het merendeel van de cultuurhistorische graven. De oostzijde van deel A is bijna volledig in gebruik door graven met grafrechten voor onbepaalde tijd. Heruitgifte van eventueel vrijgekomen graven is niet één op één mogelijk, vanwege het genoemde probleem van de te hoge grondwaterstand en de afmetingen van de kisten en graven. Tot 2027 lopen er in vak H 39 graftermijnen voor bepaalde tijd af en in 2036 verloopt de laatste graftermijn voor bepaalde tijd af. In vak K lopen er tot 2027 22 graftermijnen voor bepaalde tijd af.

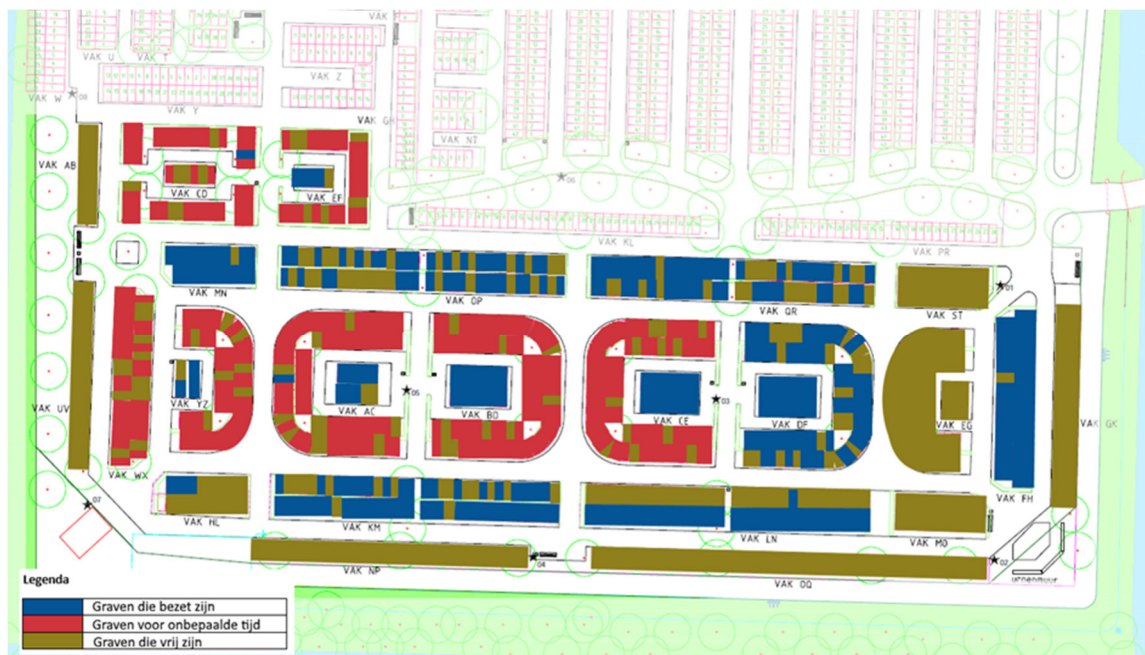
⁴ 38 vrije graven + 351 nieuwe graven = 389 graven. De jaarlijks gemiddelde behoefte nieuwe graven is 36. $389 / 36 = 10,8$ jaar.

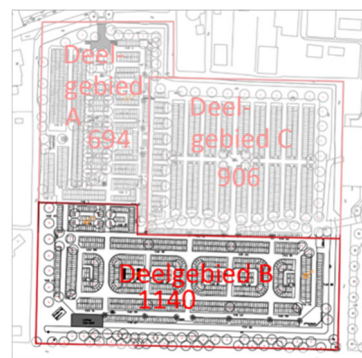
Situatie deel A

1.8 Situatie deel B

Op deel B van de begraafplaats staat het grondwater, net als op deel A, te hoog om twee-diepe graven uit te kunnen geven. De gemeente is daarom voornemens deel B in 2035 op te hogen, nadat de grafrust voor het grootste deel van de graven is verstrekt. Deel B bestaat uit meerdere vakken: algemene graven, particuliere graven, graven voor onbepaalde tijd en nog vrije graven. De algemene graven in de aan de rand gelegen vakken UV, NP, OQ en GK zijn recent geruimd, om onder andere de in- en uitbreidingen aan de zuid- en oostzijde mogelijk te maken. Een deel van vak HL is nog actief voor kindergraven.

Situatie deel B

Eind 2022 zijn er op deel B indicatief circa 647 graven in gebruik. Dit is inclusief circa 298 graven voor onbepaalde tijd en exclusief de algemene graven waarvan de grafrusttermijn is verstreken en exclusief de particuliere graven waarvan het grafrecht is verlopen. Vak EG ligt vol met particuliere zand- en keldergraven. Van één keldergraf verloopt het huidige grafrecht in september 2033. Er zijn vier kindergraven waarvan het grafrecht (van oorspronkelijk 50 jaar) in 2065 eindigt.

Op deel B zijn in de periode april 2015 tot en met februari 2021 16 overledenen begraven in de onderste begraafslag. Eén daarvan betrof een nieuw uitgegeven graf. Vermoedelijk is er in de andere graven voorafgaand geschud. In deze graven vonden 3 bijzettingen plaats. De wettelijke (minimale) grafrusttermijn voordat een graf mag worden geruimd is tien jaar. Dit betekent dat wanneer de laatste begraving op deel B heeft plaatsgevonden, de laatste grafrust tien jaar later verstrijkt. Daarbij moet nog wel rekening worden gehouden met de circa 306 graven met een grafrecht voor onbepaalde tijd (waarvan de wettelijke grafrust is verstreken). Hierbij wordt opgemerkt dat onder de huidige omstandigheden in de graven (de bestaande en de nieuwe) ook nog bijzettingen kunnen plaatsvinden, dat grafrechten blijvend kunnen worden verlengd en dat na minimaal 10 jaar grafrust het graf - op verzoek van de rechthebbende - kan worden geschud om actief gebruik te kunnen blijven maken van het graf. In de aanloop naar de voorgenomen ophoging in 2035 dient hier rekening mee worden gehouden. Het is dan wenselijk dat deze mogelijkheid op doorlopend actief grafgebruik (tijdelijk) zoveel als mogelijk worden weggenomen of ontmoedigd. Dit kan bijvoorbeeld door (gemotiveerd) niet meer in te stemmen met verzoeken van rechthebbenden om het graf te schudden. Daarnaast wordt dus het uitgangspunt gehanteerd dat op deel C en op de recente in- en uitbreidingen voldoende ruimte is om te voldoen aan de begraafbehoefte op Spindermolen.

1.9 Juridisch kader

Het juridisch kader wordt gevormd door:

- De Wet op de Lijkbezorging (Wlb).
- Het Besluit op de Lijkbezorging. Dit is een nadere uitwerking van de Wlb, met bijvoorbeeld specificaties van de opbouw van een graf.
- De gemeentelijke Beheersverordening, vast te stellen door de gemeenteraad, met onder meer de verantwoordelijkheden t.a.v. het beheer van de graven en grafstroken.
- De gemeentelijke Nadere regels (ook wel Uitvoeringsbesluit), vast te stellen door het college, met een uitwerking van de Beheersverordening, zoals de toegang en het gebruik van de begraafplaats(en).
- De gemeentelijke Verordening op de heffing en invordering van Lijkbezorgingsrechten, vast te stellen door de gemeenteraad, met de jaarlijkse tarieven voor begraven en grafrechten.

Hieronder is een aantal relevante juridische aspecten uitgewerkt.

1.9.1 Afstanden

Volgens het Besluit op de lijkbezorging dient de afstand tussen graven onderling ten minste 30 centimeter te zijn. Boven de kist dient zich een laag grond van ten minste 65 centimeter te bevinden. (De onderkant van de) graven dienen tenminste 30 cm boven de gemiddeld hoogste grondwaterstand te liggen. Deze bepalingen zijn bedoeld om een goede lijkvertering te bevorderen en om zorg te dragen dat elke begraving individueel is en blijft. Volgens artikel 3 van de Nadere regels voor de gemeentelijke begraafplaatsen in de gemeente Hardinxveld-Giessendam worden in nieuwe graven maximaal twee lijken boven elkaar begraven. Daarnaast is het in de praktijk nu gangbaar dat voor de hoogte van een kist 0,45 tot 0,50 meter wordt aangehouden.

1.9.2 Verplaatsen van graven

De gemeente kan een graf niet verplaatsen zonder toestemming van de rechthebbende. Ook niet in geval van een gereserveerd graf waarin nog niet begraven is. Rechthebbenden mogen het grafrecht telkens verlengen. Het verplaatsen van een graf brengt het risico op beschadiging met zich mee.

1.9.3 Grafrechten vervallen verklaren bij langdurige verwaarlozing

Het grafrecht kan - na verloop van tijd en na een aantal processtappen door de beheerder van de begraafplaats – door het college vervallen worden verklaard wanneer het graf dan wel de grafbedekking is verwaarloosd door de rechthebbende. De gemeente Hardinxveld – Giessendam heeft hierin geen ervaring. Mocht het gebruik willen maken van deze mogelijkheid, dan is het raadzaam daartoe per geval een dossier op te bouwen. De rechthebbende heeft namelijk een onderhoudsplicht maar moet ook door de gemeente in de gelegenheid worden gesteld om het (tijdig) te herstellen. De Wet op de lijkbezorging (Wlb) spreekt daarbij van ‘kennelijke verwaarlozing’ (****). De wet geeft echter geen definitie van kennelijke verwaarlozing en het begrip blijft daarmee dus vrij voor eigen interpretatie. In het kader hieronder is daar op ingegaan.

(****) Kennelijke verwaarlozing

Onder kennelijke verwaarlozing kan worden verstaan dat sprake is van duidelijk zichtbare schade of verval, waarvan al lange tijd (meerdere jaren) sprake is en dat alleen professioneel kan worden hersteld. De essentie is dat de rechthebbende blijkbaar geen interesse meer in het graf heeft of niet bereid is het te (laten) herstellen. Voorbeelden van verwaarlozing zijn gebroken of omgevallen grafbedekkingen, een verzakking van meer dan 10 cm of dat de tekst op de grafbedekking in de loop der tijd onleesbaar is geworden. In de Wet op de lijkbezorging is hierover het volgende opgenomen:

- Artikel 28, lid 4: *In geval van kennelijke verwaarlozing van het onderhoud van een particulier graf, kan de houder van de begraafplaats, voor zover de plicht tot onderhoud niet bij hem ligt, deze verwaarlozing vastleggen in een schriftelijke verklaring, die hij toezendt aan de rechthebbende, die binnen één jaar na ontvangst in het onderhoud voorziet.*
- Artikel 28, lid 5: *Indien de ontvangst van de verklaring, bedoeld in het vierde lid, niet bevestigd wordt, maakt de houder van de begraafplaats de verklaring bekend bij het graf en bij de ingang van de begraafplaats, gedurende een periode van vijf jaar dan wel totdat in die periode in het onderhoud is voorzien.*
- Artikel 28, lid 6: *Indien toepassing is gegeven aan het vierde of vijfde lid en niet alsnog in het onderhoud van het graf is voorzien, vervalt het recht op het graf op het moment dat de periode van één dan wel vijf jaar, bedoeld in het vierde respectievelijk vijfde lid, is verstreken.*
- Artikel 28, lid 7: *Indien het recht op het graf nog geen tien jaar is gevestigd op het moment dat de periode, bedoeld in het vijfde lid is verstreken, blijft de bekendmaking in stand totdat de periode van tien jaar is verstreken dan wel totdat in die periode in het onderhoud is voorzien. Indien niet voordien in het onderhoud van het graf is voorzien, vervalt het recht op het graf zodra de termijn van tien jaar is verstreken.*
- Artikel 84a: *Indien ten aanzien van een graf waarop voor 1 januari 2010 een uitsluitend recht is gevestigd, voor 1 januari 2025 een verklaring van verwaarlozing als bedoeld in artikel 28, vierde lid, is opgesteld, vervalt het recht, in afwijking van artikel 28, zesde lid, a: met ingang van 1 januari 2030, mits op dat tijdstip dertig jaar is verstreken sinds de laatste begraafing in dat graf dan wel b: op een later gelegen tijdstip waarop dertig jaar is verstreken sinds de laatste begraafing in dat graf.*

1.9.4 Historische graven

Ook in het geval van historische graven (historische grafbedekkingen) hebben de rechthebbenden de eerste onderhoudsverantwoordelijkheid. Een als gemeentelijk of Rijksmonument aangewezen monumentaal graf wordt beschermd en rechthebbenden of de gemeente mogen dit niet zomaar vervangen of aanpassen. Alleen wanneer er een vergunning is van de gemeente en eventueel een advies van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed mag een grafmonument worden gewijzigd of verplaatst.

1.9.5 Sluiten van een (deel van de) begraafplaats

Volgens artikel 43 in de Wet op de lijkbezorging (Wlb) kan een begraafplaats gesloten worden verklaard. De wet beschrijft dit kort en krachtig:

Lid 1: Een begraafplaats kan worden gesloten.

Lid 2: Voor een gemeentelijke begraafplaats nemen burgemeester en wethouders het besluit daartoe.

Aansluitend is in artikel 48 van de Wlb het volgende opgenomen: Onder begraafplaats wordt voor de toepassing van deze wet mede een gedeelte van een begraafplaats verstaan. Dit 'gedeelte' van een begraafplaats kan een bepaald grafvak zijn maar het kan ook een bepaalde graflaag zijn, bijvoorbeeld de onderste laag van twee-diepe graven. De essentie van een (deels) gesloten verklaarde begraafplaats is, dat er dan niet meer in mag worden begraven. Ook niet in particuliere grondgraven waarin nog ruimte is.

Voor grafkelders geldt een bijzondere situatie. Een grafkelder is een constructie waarin zodanig kan worden begraven dat lucht tot de grafruimte kan toetreden en hieruit ook kan worden afgevoerd. Een grafkelder kan geheel in de bodem zijn geplaatst, maar ook deels in en deels bovengronds. In een kelder kunnen meerdere lijken worden begraven. Een goed functionerende grafkelder is waterdicht. De kisten in een grafkelder zijn niet omgeven door grond (zoals in een grondgraf), maar omgeven door lucht. Binnen deze kenmerken speelt een hoge grondwaterstand in de omgeving dus geen rol en ontbinden de lijken goed en

relatief snel. De bijzondere situatie dient zich dus voor dat het feitelijk onnodig is om het onderste deel van een grafkelder te sluiten.

De rechthebbende van een graf, waarin nog ruimte is om in te begraven, op een gesloten verklaarde (deel van een) begraafplaats heeft in beginsel recht op compensatie voor het niet meer gebruik kunnen maken van deze ruimte. Verderop in deze notitie, in paragraaf 1.9.9, is hier uitgebreider bij stilgestaan.

As plaatsen kan nog wel op een gesloten begraafplaats, omdat voor as geen grafrusttermijn geldt. Een gesloten verklaarde begraafplaats blijft vrij toegankelijk en de regelgeving in de wet en de (oude) verordeningen blijft van toepassing, bijvoorbeeld met betrekking tot (verlengen van) grafrechten en onderhoud van de graven. Mogelijk zijn er in de (oude) verordening bepalingen opgenomen over het grafrecht ingeval van sluiting. De kans dat verwaarlozing van de grafbedekking plaatsvindt, neemt toe. Per slot van rekening hebben de graven minder 'waarde' of 'nut' voor de rechthebbende.

Het sluiten van de onderste graflagen zou, gelet op de grondwaterproblematiek, voor Spindermolen een optie kunnen zijn. Hierbij wordt dan wel opgemerkt dat het feitelijk vooral een 'symbolisch' besluit is. Het is namelijk bij wet al niet toegestaan om een lijk in het grondwater te begraven. Een besluit door het college tot het sluiten van de laag waar het grondwater structureel te hoog staat, is dan vooral een bevestiging van deze wettelijke bepaling. Een argument om eventueel de onderste laag toch gesloten te verklaren is dat daarmee door de gemeente aan de uitvaartondernemers en (potentiële) rechthebbenden vooral duidelijkheid wordt gegeven over het gebruik van de begraafplaats. Een dergelijk rechtlijnig beleid voorkomt dan eventuele individuele discussies over de mate van de grondwaterproblematiek in specifieke gevallen.

Een begraafplaats kan op elk willekeurig moment gesloten worden verklaard (al dient wel rekening te worden gehouden met de termijn van besluitvorming, publicatie en de mogelijkheid op beroep). Het sluiten kan (ook) tien jaren na de laatste begraving (van een kist). Dit is vanwege de wettelijke grafrusttermijn van minimaal 10 jaar voordat een graf mag worden geruimd. Het college kan op deze wijze met terugwerkende kracht de begraafplaats sluiten. De begraafplaats is dan gesloten verklaard vanaf de dag van die laatste begraving. De dag van sluiting wordt in het besluit van het college vermeld.

Tegen een besluit tot sluiting of geslotenverklaring kunnen belanghebbenden bij gedeputeerde staten (GS) in beroep komen. Wanneer het besluit tot sluiting van een gemeentelijke begraafplaats onherroepelijk is, dan kunnen GS op verzoek van de rechthebbende op een particulier graf waarin nog begraven kan worden, een schadeloosstelling ten laste van de betrokken gemeente vaststellen terzake van het teniet gaan van het recht tot begraven. Een besluit waartegen ingevolge deze wet beroep openstaat of aanhangig is treedt, zolang dit het geval is, niet in werking.

Er zijn wettelijk geen beperkingen om een ooit gesloten verklaarde (deel van een) begraafplaats weer te 'openen' en in gebruik te nemen. Dit is ook een collegebevoegdheid. Het is maatschappelijk dan wel van belang dat het college daarvoor goede argumenten heeft, die blijkbaar afwijken van de eerdere argumenten om te sluiten.

Een gesloten begraafplaats blijft gedurende twintig jaren (na sluiting) onaangeroerd liggen. In deze twintig jaren blijft van toepassing dat een lijk alleen wordt opgegraven met vergunning van de burgemeester én met toestemming van de rechthebbende. In deze twintig jaren kan wel regulier worden geruimd, na 10 jaar grafrusttermijn én met toestemming van de rechthebbende. In deze twintig jaren kunnen ook asbussen regulier worden geruimd, waarbij de rechthebbende toestemming moet verlenen wanneer het ruimen binnen 10 jaar na bijzetting plaatsvindt. De grond van een particulier graf mag, met toestemming van de rechthebbende, gedurende tien jaren na afloop van de genoemde twintig jaren (dus 30 jaar na sluiting)

worden bezaaid of beplant, mits niet dieper dan 0,5 m wordt gegraven. Een particulier graf op een gesloten begraafplaats, wordt, voor zover in het onderhoud behoorlijk wordt voorzien, onaangeroerd gelaten.

1.9.6 Omgekeerde bijzetting

In een particulier graf worden doorgaans twee lijken boven elkaar begraven die bij leven een relatie hadden. Onder een reguliere bijzetting wordt verstaan dat de eerst overledene onderin het graf is begraven en dat op een later moment daarboven de tweede overleden 'er bij wordt gezet'.

In deze paragraaf wordt "omgekeerd bijzetten" uitgelegd. Omgekeerd bijzetten is geen juridische term en wordt evenmin in de Wet op de lijkbezorging genoemd. In deze uitleg van een omgekeerde bijzetting wordt gemakshalve gesproken van overledene M en overledene V. M is eerst, twee-diep, begraven, V overlijdt daarna. Met een omgekeerde bijzetting wordt bedoeld dat V - om technische of beleidsmatige reden - niet in het bestaande graf, boven M, kan worden begraven. V wordt daarom elders, onderin, begraven en M wordt opgegraven en in het graf van V, bovenin, herbegraven. De grafbedekking zal in dergelijke gevallen naar het nieuwe graf worden verplaatst. Met een omgekeerde bijzetting wordt hetzelfde beoogd als bij een reguliere bijzetting: overledenen die bij leven een relatie hadden krijgen de gelegenheid om na overlijden bij elkaar te worden begraven.

Een omgekeerde bijzetting vindt plaats onder de voorwaarden in de Wet op de lijkbezorging van artikel 29:

Lid 1: *"Een lijk wordt slechts opgegraven met vergunning van de burgemeester van de gemeente waarin het is begraven, en, indien het een particulier graf betreft, met toestemming van de rechthebbende op het graf"* en

Lid 2: *"Aan de vergunning verbindt de burgemeester de nodige voorschriften betreffende geneeskundig toezicht alsmede vervoer en bestemming van het lijk"*.

NB 1: De vergunningverlening staat los van de verstreken grafrust. Dat betekent dat ook vergunning kan worden verleend wanneer de wettelijke grafrusttermijn van 10 jaar nog niet is verstreken. De minimale grafrusttermijn van 10 jaar is namelijk alleen van toepassing bij het voornemen een graf te ruimen. Opgraven en ruimen zijn (wettelijk) twee verschillende handelingen.

NB 2: Wanneer het voornemen en de verlening van de vergunning worden gepubliceerd, dan worden belanghebbenden in de gelegenheid gesteld om daarop bezwaar te maken. Dit stelt de burgemeester beter in de gelegenheid een belangenafweging te maken.

NB 3: De rechthebbende kan besluiten om, wanneer reguliere bijzetting niet mogelijk is, M op te laten graven en alsnog te laten cremen. In dat geval is het wel raadzaam een bezwaarmogelijkheid mee te geven, omdat cremen onomkeerbaar is.

NB 4: In de huidige praktijk in Nederland vindt opgraving doorgaans plaats op verzoek van de rechthebbende (omdat hij achteraf tot een andere keus is gekomen). De burgemeester kan het verzoek afwijzen. Om technische reden is er doorgaans minder bezwaar om in te stemmen met het verzoek van de rechthebbende, wanneer de begraving korter dan twee maanden heeft geduurd (dan is de kist nog redelijk intact) of juist wanneer 10 jaar is verstreken (dan is het lijk al vergevorderd ontbonden). In deze beide gevallen is het opgraven technisch en emotioneel minder belastend voor degene die de werkzaamheden uitvoert. In de praktijk blijkt daarom dat in veel gemeenten de burgemeester niet of minder genegen is vergunning te verlenen wanneer het lijk langer dan twee maanden of korter dan 10 jaar is begraven.

Er dient vanuit te worden gegaan dat een omgekeerde bijzetting voor de overledenen (bij weten) en de nabestaanden een onwenselijke situatie is en negatieve emotionele gevoelens kan oproepen. Deze

gevoelens worden versterkt wanneer het niet binnen de cultuur en/ of geloofsovertuiging past om een overledene op te graven, omdat daarmee de grafcrust wordt verstoord. De gemeente dient zich hiervan bewust te zijn, hierover zorgvuldig te besluiten en te communiceren en de nabestaanden en uitvaartondernemer in de gelegenheid te stellen hierover in overleg te treden. De extra kosten die hiermee zijn gemoeid in voorliggende situatie (voor het opgraven, in een nieuwe kist plaatsen, vervoeren en herbegraven) zijn voor de gemeente. Wanneer goede en zorgvuldige uitleg wordt gegeven van de reden, kan er bij de nabestaanden begrip zijn dat de gemeente zich hiertoe genoodzaakt voelt en een oplossing biedt om M en V (toch) samen te begraven. Afgeraden wordt om toe te staan dat de nabestaanden aanwezig zijn bij de opgraving en opnieuw in een kist plaatsen. Maar ook voor het vervolg (het transport en de herbegraving) wordt aanbevolen dat daar verder niemand bij aanwezig is. Het is wel van belang dat de familie op voorhand wordt geïnformeerd wanneer deze werkzaamheden ongeveer zullen gaan plaatsvinden en dat achteraf, op verzoek, wordt aangegeven wanneer deze werkzaamheden exact hebben plaatsgevonden. Aan de vergunningverlening wordt overigens geen termijn gekoppeld. Dat betekent dat het moment van opgraven en herbegraven in overleg met de rechthebbende kan worden uitgevoerd. De familie kan bijvoorbeeld de voorkeur hebben om het zo snel mogelijk na het begraven van V te doen of juist veel later, zodat er voldoende tijd is om dit proces te verwerken.

1.9.7 Ophogen van een begraafplaats of een graf

Voordat een graf opgehoogd kan worden is er toestemming nodig van de rechthebbenden.

1.9.8 Keldergraven

Voor keldergraven geldt dat deze geen grote hoeveelheden of structureel (grond- of hemel)water mogen bevatten, omdat anders geen goede ontbinding plaatsvindt. Keldergraven worden daarom geacht waterdicht te zijn.

1.9.9 Compensatie

Wanneer een rechthebbende door de houder van de begraafplaats niet in de gelegenheid wordt gesteld om gebruik te maken van zijn grafrecht (omdat hij daar bijvoorbeeld niet meer in mag begraven), dan heeft hij recht op compensatie. Belangrijk aandachtspunt voor compensatie is dat het feitelijk alleen van toepassing is wanneer er nog ruimte in het graf is. De rechthebbende van een vol graf hoeft niet te worden gecompenseerd.

De grondslag voor deze compensatie is gelegen in artikel 45, lid 2, van de Wet op de lijkbezorging: *“Indien onherroepelijk is besloten tot sluiting dan wel geslotenverklaring van een gemeentelijke begraafplaats, kunnen gedeputeerde staten op verzoek van de rechthebbende op een particulier graf waarin nog begraven kan worden, een schadeloosstelling ten laste van de betrokken gemeente vaststellen terzake van het teniet gaan van het recht tot begraven”*. Wanneer een rechthebbende met een grafrecht voor onbepaalde tijd moet worden gecompenseerd, dan heeft hij in beginsel weer recht op een graf elders met een grafrecht voor onbepaalde tijd. Omdat de gemeentelijke regelgeving hierin (niet meer) voorziet, dient deze op dat punt te worden geactualiseerd of hiervoor dient een apart besluit te worden genomen.

1.9.10 Historie gemeentelijke regelgeving

Binnen dit onderzoek is nagegaan wat er in de voorgaande en huidige gemeentelijke regelgeving is opgenomen over grafrechten en de mogelijkheid tot schudden. Dit kan van belang zijn bij het contact met de rechthebbenden, omdat de regelgeving op het moment van grafuitgifte in beginsel blijvend is gekoppeld aan het verleende grafrecht. Het resultaat van deze analyse is hieronder chronologisch weergegeven.

- **Beheersverordening van 1971**
Hierin staat dat men een eigen graf kon aanschaffen waarin voor onbepaalde tijd begraven kon worden tot uiterlijk voor de tijd dat de begraafplaats als zodanig in gebruik was. Verder werd er niet expliciet gesproken over ruimen of schudden.
- **Beheersverordening van 1982**
Deze beheersverordening is in dit onderzoek niet bekend geworden.
- **Beheersverordening van 2000**
In artikel 17 van deze verordening staat dat eigen graven voor onbepaalde tijd niet meer worden uitgegeven sinds 1 december 1982. In lid 8 staat dat er in graven voor 30 jaar niet begraven mag worden indien hierin zich twee stoffelijke resten bevinden en de wettelijke termijn waarbinnen een graf niet geroerd mag worden nog niet is verstreken. In lid 9 staat dat er in graven voor onbepaalde tijd niet opnieuw begraven mag worden zolang niet tien jaren zijn verlopen sinds in deze grafruimte voor het laatst werd begraven. Over het ruimen van graven staat er in artikel 34, lid 1 dat burgemeester en wethouders het ruimen van eigen graven op verzoek van rechthebbende kunnen toestaan. Rechthebbenden kunnen in dat geval de resten in dezelfde grafruimte plaatsen. Dit betekent dat zij kunnen laten schudden wanneer het college daarmee instemt.
- **Beheersverordening van 2011**
Deze beheersverordening is in dit onderzoek niet bekend geworden.
- **Beheersverordening van 2016 (vigerend)**
In deze verordening is schudden niet expliciet gedefinieerd, maar uit de beschrijving in artikel 28, lid 3, volgt in beginsel dat hieronder wordt verstaan: 'de bijeen verzamelde resten in dezelfde grafruimte wederom te doen plaatsen'. In artikel 14 is opgenomen dat op begraafplaats Kromme Gat (Boven-Hardinxveld) alleen nog bijzettingen in bestaande graven plaatsvinden waar dit mogelijk is, zónder daarvoor het graf te schudden. In artikel 15, lid 3, is opgenomen dat in een graf waarin twee lijken zijn begraven (het graf is vol) én wanneer de wettelijke grafrusttermijn (deze is tien jaar) nog niet is verstreken, er niet opnieuw in kan worden begraven. In artikel 28 is opgenomen dat het college kan toestaan dat, op verzoek van de rechthebbende en tegen betaling van het vastgestelde tarief daarvoor, zijn graf wordt geruimd. De rechthebbende kan daarbij verzoeken het graf te schudden.

2 Scenario 1. Uitdoven

In dit scenario blijft **deel A** actief, maar worden er geen nieuwe graven meer op uitgegeven. Bijzettingen in de bovenste laag zijn toegestaan mits er daartoe, naar het oordeel van de beheerder, in en rondom het graf voldoende ruimte is. Als deze ruimte er niet is, dan kan een omgekeerde bijzetting op een opgehoogd deel van de begraafplaats worden aangeboden. Er wordt niet geschud en bestaande graven worden niet hergebruikt vanwege de afmetingen van de graven en vooral vanwege de hoge grondwaterstand. Het effect op de lange termijn is dat deel A niet meer wordt gebruikt omdat het voor rechthebbenden niet aantrekkelijk is om de graven in stand te houden, mede gelet op de onderhoudsverplichting van het graf/de grafbedekking. Deel A zal daardoor 'uitdoven'. Wanneer daarna grafrechten vervallen kunnen worden verklaard, kunnen de resterende graven worden geruimd. Aansluitend komt deel A dan zo mogelijk ook in aanmerking om op te hogen, opnieuw in te richten en weer in gebruik te nemen.

Voor **deel B** is uitdoven geen realistisch scenario. Ten eerste speelt er de problematiek van te kleine en te dicht bij elkaar gelegen graven (zoals op deel A) niet. Ten tweede is er voor deel B niet het vraagstuk van het behoud van cultuurhistorische graven. Ten derde is deel B voor de (potentiële) begraafcapaciteit van te groot belang om in te zetten op een oplossing op de lange termijn. Per slot van rekening is daarom al ingezet op een voorgenomen verhoging.

2.1 Juridisch

Momenteel wordt er bij begravingen uitgegaan van een grafgrootte van circa 2,25 x 1 meter. De hedendaagse kistafmetingen zijn groter dan vroeger. De vereiste onderlinge afstand van 30 centimeter tussen de graven op deel A is daarmee in het geding.

Schudden

Door de zakkende bodem en de hierdoor afnemende afstand tot het grondwater, kan er op deel A niet (meer) twee-diep worden begraven. In de huidige praktijk is schudden dan een optie. Dat kan tegen een kostendekkend tarief en dit wordt (blijkt uit informatie van de uitvaartondernemers) als aantrekkelijk worden ervaren, omdat de rechthebbende zo 'technisch' en financieel optimaal gebruik maakt van zijn graf(recht). Binnen dit scenario is schudden echter onwenselijk. Een verzoek van de rechthebbende om zijn graf te schudden kan hiermee beargumenteerd worden afgewezen. Daarnaast zou het financieel kunnen worden ontmoedigd, door een hoog tarief te hanteren, maar dan blijft het nog steeds mogelijk.

Eén-laags graven

Het is mogelijk om op een aangewezen gedeelte van de begraafplaats alleen één-laags (één-diep) graven uit te geven. Dit dient in de regelgeving (Verordening of Nadere regels) te zijn vastgelegd⁵.

2.2 Ruimtelijke consequenties

Wanneer er op deel A geen nieuwe graven meer worden uitgegeven, dan is er (mits de inbreidingen, uitbreiding en ophoging gerealiseerd worden) elders op de begraafplaats voldoende ruimte om te kunnen blijven begraven tot na 2050. Op deel A zijn er de afgelopen vijf jaar in totaal 31 bijzettingen geweest. Dat zijn er gemiddeld zes per jaar. Wanneer er in de toekomst omgekeerde bijzettingen gewenst zijn, dan is hiervoor voldoende ruimte elders op de opgehoogde delen van de begraafplaats tot na 2050.

⁵ Voor begraafplaats Kromme Gat is dit al in de Beheersverordening 2016 opgenomen.

2.3 Middelen, methoden en maatregelen

- Wanneer rechthebbenden een bijzetting wensen op deel A, dan is dat toegestaan mits er tussen de (naastgelegen) graven - zowel horizontaal als verticaal - een afstand van tenminste 30 centimeter gegarandeerd kan worden. Het alternatief is een omgekeerde bijzetting op een opgehoogd deel van de begraafplaats.
- Een verzoek om een graf te schudden kan gemotiveerd worden afgewezen en eventueel worden ontmoedigd door het verhogen van de tarieven.
- Met behulp van een communicatieplan kunnen de inwoners worden geïnformeerd over de reden dat twee-diep begraven minder gewenst is en waarom deel A uitdooft. Daarnaast kunnen rechthebbenden die sinds 2017 niet hebben gereageerd op de oproep om afstand te doen van hun grafrecht voor onbepaalde tijd nogmaals worden aangeschreven en gevraagd of zij afstand willen doen. Dit zou eens per vijf of tien jaar uitgevoerd kunnen worden.

2.4 Voor- en nadelen

2.4.1 Voordelen

- Het niet meer uitgeven van nieuwe graven zorgt er voor dat er op den duur meer ruimte tussen de naast elkaar gelegen graven op deel A kan ontstaan.
- Door de afnemende belangstelling en het afnemend gebruik, kunnen er op termijn graven worden geruimd. Dat vormt de basis voor technische maatregelen in de toekomst, zoals ophogen en/ of herinrichten.

2.4.2 Nadelen

- Het zorgvuldig openen van een graf ten behoeve van een bijzetting wordt door de nauwe ruimte bemoeilijkt.
- Uitdoven is geen doel, maar een middel.
- Bij het blijven bijzetten kan telkens de discussie ontstaan of het nog wel kan en mag en wat de beoogde toekomst van deel A is.

3 Scenario 2. Gedeeltelijk sluiten

In dit scenario zijn er de volgende drie opties:

- Deel A wordt in het geheel gesloten verklaard;
- De onderste graflagen op deel A worden gesloten verklaard;
- De onderste graflagen op deel B worden gesloten verklaard.

Het gesloten verklaren van (een deel) een begraafplaats is een collegebevoegdheid.

Deel A geheel sluiten

Wanneer deel A door het college geheel gesloten wordt verklaard, dan vinden er op deel A geen begravingen meer plaats. Ook geen bijzettingen. Tot en met 2023 hebben op deel A nog bijzettingen plaatsgevonden (nadat de graven zijn geschud). Het argument om deel A te sluiten is de genoemde problematiek van slechte bodem en te krappe grafruimtes. Het effect van gesloten verklaren is dat deel A niet meer bijdraagt in de begraafcapaciteit van Spindermolen. Deel A krijgt dan feitelijk de status van funerair park. Het onderhoudsniveau zou in beginsel dan kunnen worden verlaagd. Sluiten kan worden beschouwd als een bespoedigd uitdoven (scenario 1).

De onderste graflagen op deel A sluiten

In dit scenario worden – in het verticale vlak – de onderste graflagen van deel A gesloten verklaard. Dit zijn de graflagen die structureel in het grondwater liggen en er daarom niet meer in begraven mag worden. Het effect van gesloten verklaren is dan dat in één keer voor uitvaartondernemers en iedere rechthebbende helderheid is ontstaan. Voor grafkelders kan een uitzondering worden gemaakt.

Deel B geheel sluiten

Het in het geheel sluiten van deel B is geen reëel scenario, omdat het niet bijdraagt aan het oplossen van de genoemde problematiek.

De onderste graflagen op deel B sluiten

In dit scenario wordt – in het verticale vlak – de onderste graflagen van deel B gesloten verklaard. Dit zijn de graflagen die structureel in het grondwater liggen en er daarom niet meer in begraven mag worden. Het effect van gesloten verklaren is dan dat in één keer voor uitvaartondernemers en iedere rechthebbende helderheid is ontstaan. Voor grafkelders kan een uitzondering worden gemaakt. Na ophoging en weer ingebruikname van deel B dient het collegebesluit zo mogelijk worden herzien.

3.1 Juridisch

Bij een gesloten verklaring dienen de rechthebbenden hierover te worden geïnformeerd en zo mogelijk (wanneer er nog begraafruimte in het graf is) te worden gecompenseerd. Een rechthebbende op een graf voor onbepaalde tijd wordt in beginsel gecompenseerd met een graf elders met weer een grafrecht voor onbepaalde tijd, tenzij er daarover andere afspraken worden gemaakt.

3.2 Ruimtelijke en financiële consequenties

Er moet rekening gehouden worden met een compensatie voor rechthebbenden. Hij/ zij heeft namelijk een recht en dat recht wordt niet ingewilligd door de houder van de begraafplaats. Omdat er jaarlijks gemiddeld circa zes bijzettingen plaatsvinden op deel A, is het raadzaam rekening te houden met minimaal zes omgekeerde bijzettingen per jaar. Zekerheidshalve wordt aanbevolen om uit te gaan van jaarlijks gemiddeld tien omgekeerde bijzettingen. Dit kan als een maximum worden beschouwd, omdat niet iedere

rechthebbende een opgraving, transport en herbegraving wenselijk of zinvol vindt. Compensatie kan plaatsvinden met een afkoop (een onderhandelbare financiële tegemoetkoming) of in natura (zoals een omgekeerde bijzetting elders).

3.3 Middelen, methoden en maatregelen

- Juridisch goed regelen.
- Compensatie reserveren.
- Ruimte reserveren elders op de begraafplaats.

3.4 Voor- en nadelen

3.4.1 Voordelen:

- Er wordt niet meer begraven in de bodem met een te hoge grondwaterstand (dit geldt voor de onderste graflagen op deel A en op deel B). Er wordt zo mogelijk alleen nog maar één-diep begraven.
- Er wordt niet meer begraven in graven met te weinig ruimte (dit geldt voor deel A, wanneer het in het geheel gesloten wordt verklaard).
- Er is in één keer duidelijkheid over de begraafmogelijkheden en het gebruik van graven.
- Voor deel A kan het onderhoudsniveau naar beneden worden bijgesteld. Dit bespaart kosten. (Dit geldt wanneer het in het geheel gesloten wordt verklaard).

3.4.2 Nadelen:

- Juridisch complex.
- Rekening houden met compensatie.
- Sluiten is geen doel, maar een middel om duidelijkheid te verschaffen.
- Het draagt niet bij aan de vereiste begraafcapaciteit.
- Sluiten is rechtlijnig. Het geldt daarmee ook voor de individuele graven én het kan van toepassing worden verklaard op grafkelders waar het grondwater geen belemmering vormt. Wanneer het beleid echter te rigide wordt toegepast, dan worden rechthebbenden op een droge grafkelder onnodig benadeeld.
- Het veroorzaakt mogelijk onrust bij de rechthebbenden.

4 Scenario 3. Voortzetten

In dit scenario wordt de huidige werkwijze op de delen A en B nagenoeg gelijkblijvend voortgezet. Dat betekent dat de graven volledig in gebruik gehouden blijven, er wordt geschud en er worden nog nieuwe graven uitgegeven. Alleen het begraven kan nog maar één-diep, omdat twee-diep begraven - in de huidige situatie - wettelijk niet is toegestaan.

Opgemerkt wordt dat dit feitelijk, gelet op de problematiek en de doelstellingen, geen reëel scenario is. Voor de beeldvorming en de achtergrond van het dossier is dit scenario volledigheidshalve hier wel opgenomen. Daarnaast is het mogelijk om binnen dit scenario een aantal verbetermaatregelen te treffen. Deze verbetermogelijkheden zijn in beginsel eventueel ook deels toepasbaar binnen de overige scenario's.

Binnen dit scenario is het mogelijk een aantal technische en beleidsmatige aanpassingen te verrichten. Deze kunnen worden beschouwd als overwegingen in de te nemen vervolgstappen.

- Ten eerste kan technisch worden ingegrepen door een drainage via onderbemaling aan te brengen, zodat de bodem beter wordt ontwaterd. Er zijn twee vormen van drainage, op twee verschillende dieptes, mogelijk.
 - a. Relatief hoog gelegen drainage.
 Hierbij wordt het grondwater op de begraafplaats op hetzelfde niveau gebracht en gehouden als het slootpeil rondom de begraafplaats, zodat geen oppervlaktewater wordt aangetrokken bij het wegpompen en lozen van het drainagewater. Het verwachte effect hiervan is een grondwaterverlaging van slechts 0,1 tot 0,3 meter. Omdat hiermee geen extra begraafcapaciteit wordt gerealiseerd op de delen A en/ of B en omdat de investerings- en instandhoudingskosten hoog zijn, wordt deze maatregel ontraden. Evenmin heeft het zin om op het opgehoogde deel C (alsnog) drainage aan te brengen. In deel C kan namelijk nu gemiddeld al net twee-diep worden begraven; de begraafcapaciteit wordt met drainage niet uitgebreid tot drie-diep.
 - b. Diepdrainage.
 Hierbij wordt op 2,5 meter minus maaiveld drainage aangebracht. Op deze diepte bestaat de bodem op de begraafplaats ook uit zand. Bij deze vorm van diepdrainage wordt het grondwater niveau door bemaling verder naar beneden gebracht en gehouden. Bij de uitbreidingen aan de zuid- en oostzijde van deel B zijn daar damwanden aangebracht. Daardoor is van de begraafplaats feitelijk een gedeeltelijke 'badkuip' gerealiseerd. Hierdoor stroomt het water van deel B naar de omliggende watergangen minder goed af. Het opgepompte drainagewater zal hierdoor, met toestemming van het waterschap, op het oppervlaktewater kunnen worden geloosd of via het rioolstelsel. De waterzuivering wordt daarmee dan extra belast. In beginsel is het aanbrengen van diepdrainage een goede technische oplossing. Want wanneer daarmee de bodem op de genoemde diepte (meer) wordt drooggelegd, dan zal de gewenste lijkvertering daarin beter op gang worden gebracht. Echter, gelet op de voorgenomen ophoging van deel B in 2035 zal deze eventuele diepdrainage dus maar voor korte termijn een gewenst effect hebben. Het is daarbij overigens niet de verwachting dat de lijken die nu beneden de grondwaterstand zijn begraven vóór 2035 op de beoogd wijze zullen zijn verteerd. Bovendien vergt het aanbrengen van diepdrainage een forse investering. Tot slot dient hierbij in overweging te worden genomen dat het geen duurzame oplossing is, omdat (relatief schoon) grondwater blijvend wordt rondgepompt of het rioolstelsel en zuiveringssysteem ermee onnodig wordt belast. Mogelijk is de capaciteit van het stelsel hierop niet berekend. Deze maatregel wordt daarom ook ontraden.

- Ten tweede kan de regelgeving voor het gebruik van de algemene graven worden geactualiseerd. Om en nabij 20% van de graven op Spindermolen zijn algemene graven. Voor een algemeen graf hanteert de gemeente een lager tarief dan een particulier graf. De gemeente geeft het gebruik van een algemeen graf uit voor de duur van tien jaar en deze termijn mag daarna door de gebruiker eenmaal, wederom met tien jaar, worden verlengd. Er is juridisch geen bezwaar of beperking op de mogelijkheid om de grafrusttermijn in een algemeen graf te verlengen, maar het is wel ongebruikelijk. Verlengen van de grafrust is namelijk meer passend bij een verleend grafrecht (op een particulier graf)⁶. In overweging kan worden genomen om de verlengmogelijkheid op een algemeen graf te schrappen en de (eenmalige) uitgiftetermijn eventueel om te zetten naar 15 jaar.
- Ten derde wordt in overweging meegegeven om de rechthebbenden van een graf met grafrecht voor onbepaalde tijd aan te schrijven met de vraag of hij/ zij nog interesse heeft in instandhouding van het graf. Daarbij kan hem/ haar worden gewezen op de bijbehorende onderhoudsplicht aan het graf en de grafbedekking. Een dergelijke administratieve ‘opschoonactie’ is voor het laatst in 2014 uitgevoerd. Dat heeft toen geleid op het kunnen laten vervallen van meer dan 250 grafrechten. Deze maatregel kan structureel, bijvoorbeeld elke vijf of tien jaar, worden uitgevoerd.
- Ten vierde wordt in overweging meegegeven om direct na constatering (in de GBA) van het overlijden van een rechthebbende op een graf met grafrecht voor onbepaalde tijd, de nabestaanden aan te schrijven. Gelet op de privacyregelgeving moet dit gebeuren op het in de begraafplaatsadministratie bekende adres. In het schrijven worden de nabestaanden geadviseerd het grafrecht over te schrijven op een nieuwe rechthebbende. Wanneer de nabestaanden hier, eventueel na een tweede aanschrijving, geen gehoor aangeven binnen de in de Beheersverordening opgenomen termijn daarvoor, dan kan er gedurende een jaar een bordje met oproep bij het graf worden geplaatst. Wanneer dat ook niet leidt tot een nieuwe rechthebbende, dan is dat een grond om het grafrecht door het college vervallen te verklaren. Het graf kan aansluitend worden geruimd.

4.1 Juridische mogelijkheden

Vanwege de hoge grondwaterstand op deel A en deel B is het om juridische redenen niet toegestaan om nog graven met meer dan één laag uit te geven. Ook dient men te kunnen garanderen dat er een afstand van minstens dertig centimeter tussen de nieuwe graven aanwezig is.

4.2 Ruimtelijke en financiële consequenties

In 2017 zijn voor een aantal scenario's de kosten, inclusief een onzekerheidsmarge van 20%, geraamd. De toenmalige raming om de gehele begraafplaats (delen A, B en C) tot op slootwaterniveau te draineren bedraagt € 210.550. Naar huidig inzicht zullen de kosten, bovenop indexering, naar verwachting nu fors hoger uitvallen. Het hier genoemde bedrag uit 2017 is daarmee alleen ter informatie. De kosten voor diepdrainage zijn (in 2017) niet geraamd.

De (toekomstige) vrije graven kunnen, na eventuele ruiming, als één-laags nieuw graf worden uitgegeven. Hierbij moet ook gekeken worden of ze nog voldoen aan de ruimtelijke eisen voor nieuwe graven (dit geldt voor deel A). Nieuwe begravingen kunnen elders op de opgehoogde delen van de begraafplaats plaatsvinden.

⁶ De gemeente geeft grafrechten uit voor de duur van 20 jaar en deze termijn kan vervolgens telkens met 10 jaar worden verlengd. Het kunnen verlengen van een grafrecht is een wettelijk recht.

4.3 Middelen, methoden en maatregelen

De Beheersverordening en de Nadere regels kunnen worden geactualiseerd.

4.4 Voor- en nadelen

4.4.1 Voordelen

- Het toestaan en mogelijk maken van bijzettingen (in bestaande graven) draagt bij aan het vermijden van (juridische) conflicten met rechthebbenden.
- Er is een aantal technische en beleidsmatige mogelijkheden om de huidige situatie te verbeteren.

4.4.2 Nadelen

- De grondwaterstand is te hoog om twee-diep te kunnen begraven.
- Het openen van een graf ten behoeve van een bijzetting op deel A kost veel tijd vanwege de moeilijkheden.
- De huidige particuliere graven op deel A liggen te dicht bij elkaar, om daarin conform het Besluit op de lijkbezorging nog te kunnen begraven.
- Bij het uitgeven van nieuwe graven wordt de kans kleiner dat deel A in de toekomst uitdooft of wordt gesloten.
- Er kunnen alleen nieuwe graven met één graflaag (één-diep) worden uitgegeven.
- Er kan – op termijn – niet worden voldaan aan de wettelijke zorgplicht om te voorzien in voldoende begraafcapaciteit.

5 Scenario 4: Ophogen

In dit scenario wordt **deel B** opgehoogd. Aansluitend kan er, in lijn met de landelijke regelgeving, twee-diep worden begraven. De bestuurlijke aanloop om te komen tot deze ophoging is in het voorjaar van 2017 ingezet⁷. De ophogingswerkzaamheden staan nu gepland voor 2035.

Voor **deel A** is ophogen een nog nader uit te werken mogelijk scenario voor de verre toekomst. Opgemerkt wordt dat dit scenario voor deel A in een eerdere onderzoeksfase in 2017 is verkend en toen is afgewezen, omdat het niet als realistisch werd geacht en er op de overige (opgehoogde) delen van de begraafplaats voldoende capaciteit is en wordt gerealiseerd. Om deze redenen is het ophogen van deel A hier verder niet uitgewerkt.

5.1 Ophogen deel B

Totdat de voorgenomen ophoging in 2035 is gerealiseerd, dient de beleidslijn te worden aangehouden om het begraven op deel B te ontmoedigen. Er worden binnen dit scenario dan geen nieuwe graven meer uitgegeven, er worden geen nieuwe keldergraven aangebracht en verzoeken om een graf te schudden worden afgewezen. Rechthebbenden en nabestaanden worden gemotiveerd om op het reeds opgehoogde deel C en op de in- en uitbreidingen te (worden) begraven. De kern van de aanpak tot deze ophoging ligt in de communicatie met de (potentiële) rechthebbenden. Verder worden werkzaamheden aan de graven in het grondwater zoveel als mogelijk vermeden. Hieronder is een aantal bestaande situaties voor particuliere graven in de periode tot aan de ophoging uitgewerkt.

Keldergraven

Er is nu een beperkt aantal keldergraven op deel B. Een deel daarvan is in gebruik (er is al in begraven) en een deel is nog leeg (deze zijn gereserveerd). De gemeente heeft de keuze om in geval van de gereserveerde keldergraven de rechthebbenden te motiveren de reservering te verplaatsen naar een reeds opgehoogd deel, zodat het keldergraf op deel B niet wordt gebruikt. De andere keuze is om keldergraven gewoon in gebruik te laten (nemen), omdat keldergraven waterdicht zijn en dus geen hinder ondervinden van een hoge grondwaterstand. In de technische voorbereiding om een keldergraf mee op te hogen, zal per situatie een plan moeten worden uitgewerkt. Het plan moet voorkomen dat schade ontstaat en dat grafrust wordt verstoord. Mogelijk kan het keldergraf zelf, vanaf de huidige bovenzijde van de constructie, worden opgehoogd.

Gereserveerde grondgraven

Dit zijn lege graven waarop al door de rechthebbende een (administratief) grafrecht is verworven, met als doel daarin nog te kunnen (worden) begraven. De rechthebbenden hiervan dienen te worden gemotiveerd de reservering te verplaatsen naar een reeds opgehoogd deel. In het uiterste geval dient de gemeente de overlast te compenseren.

Grondgraven met één begraafing

Dit zijn de twee-diepe graven waar in de onderste laag al is begraven. Het graf is nog niet vol. Onder normale omstandigheden wordt hierin nog bijgezet (in de bovenste laag). Bijzetten is in aanloop naar de ophoging onwenselijk, maar kan niet worden ontzegd.

1. De rechthebbende kan worden gestimuleerd om op kosten van de gemeente een omgekeerde bijzetting op een opgehoogd deel van de begraafplaats te aanvaarden. De burgemeester dient dan vergunning te verlenen voor een opgraving en herbegraving. Hierbij wordt in de praktijk doorgaans onderscheid gemaakt in twee scenario's:

⁷ In april 2017 is aan de raad hieromtrent een powerpoint presentatie verleend en in oktober 2017 is de raad nader geïnformeerd middels een informatienota.

- a. De eerdere begrafting was korter dan tien jaar geleden. Opgraven en herbegraven is weliswaar juridisch/ wettelijk mogelijk, maar wordt als ongewenst beschouwd omdat het lijk nog onvoldoende is ontbonden. Dit is een argument voor de burgemeester om geen vergunning te verlenen. Voor het verwachte verdere verloop van deze situatie wordt verwezen naar punt 2.
 - b. De eerdere begrafting was meer dan tien jaar geleden. Het opgraven is dan minder belastend en de burgemeester is eerder geneigd vergunning te verlenen.
2. De bovenste graflaag blijft leeg tot aan de ophoging. Tijdens de uitvoering van de ophoging wordt de grafsteen tijdelijk verwijderd en na ophoging op exact dezelfde plaats (maar dan hoger) teruggeplaatst. Na de ophoging kan in de (verhoogde) bovenste graflaag worden begraven. De twee kisten liggen dan verder van elkaar dan onder normale omstandigheden. De voorgeschreven minimale afstand tussen de kisten van 0,3 meter wordt daarmee ruimschoots gerealiseerd. De onderste graflaag is dan echter door de diepte en het grondwater feitelijk technisch onbereikbaar geworden voor de begraafplaatsbeheerder. Het eventueel in de verre toekomst ruimen van die laag is dan bemoeilijkt. De bovenste graflaag kan na verloop van tijd wel eenvoudig worden geschud.

Grondgraven met twee-diepe begravingen

Binnen deze situatie zijn er twee mogelijkheden.

3. De bovenste graflaag is nu nog niet in gebruik, maar wordt voorafgaand aan (beleidsmatige en technische voorbereiding van) de ophoging in gebruik genomen. Dit is weliswaar niet in lijn met het ontmoedigen van het gebruik van deel B, maar het stuit op maatschappelijke en juridische bezwaren om het niet mogelijk te maken. Er zullen geen verzoeken worden ingediend om het graf te schudden, want tot 2035 zal de grafrusttermijn van ten jaar nog niet zijn verstreken (er mag dus nog niet worden geruimd). Tijdens de uitvoering van de ophoging wordt de grafsteen tijdelijk verwijderd en na ophoging op exact dezelfde plaats (maar dan hoger) teruggeplaatst. De afstand tussen de grafbedekking en de kisten is dan groter dan onder reguliere omstandigheden. Het voordeel is dat de vereiste minimale 0,65 meter tussen maaiveld en bovenkant bovenste kist ruimschoots wordt gerealiseerd. De onderste graflaag is dan echter door de diepte en het grondwater feitelijk technisch onbereikbaar geworden voor de begraafplaatsbeheerder. Het eventueel in de verre toekomst ruimen van die laag is dan bemoeilijkt. De bovenste graflaag kan na verloop van tijd in beginsel wel worden geschud.
4. Het graf is nu al vol; de tweede begrafting heeft al plaatsgevonden voordat de werkzaamheden tot ophogen beleidsmatig en technisch worden voorbereid. Het is mogelijk dat er een verzoek wordt ingediend om het graf te schudden. Dit verzoek wordt in beginsel niet ingewilligd door de gemeente, omdat dan werkzaamheden in het grondwater zouden moeten worden uitgevoerd⁸. Er zijn verder drie scenario's denkbaar:
 - a. De lijken blijven ongemoeid. Tijdens de uitvoering van de ophoging wordt de grafsteen tijdelijk verwijderd en na ophoging op exact dezelfde plaats (maar dan hoger) teruggeplaatst. De afstand tussen de grafbedekking en de kisten is dan groter dan onder reguliere omstandigheden. Het voordeel is dat de vereiste minimale 0,65 meter tussen maaiveld en bovenkant bovenste kist ruimschoots wordt gerealiseerd. De onderste graflaag is dan echter door de diepte en het grondwater feitelijk technisch onbereikbaar geworden voor de begraafplaatsbeheerder. Het eventueel in de verre toekomst ruimen van die laag is dan bemoeilijkt.
 - b. De rechthebbende vindt de ophoging en de consequentie daarvan aan het graf zeer ongewenst. De gemeente kan de rechthebbende dan aanbieden om beide lijken, op eigen

⁸ Juridisch is dit niet bezwaarlijk, de bepalingen omtrent grondwater zijn namelijk niet van toepassing bij het ruimen van een graf, maar technisch is het wel bezwaarlijk/ onwenselijk om gra(a)fwerkzaamheden uit te voeren in het grondwater.

kosten, op te graven en elders her te begraven. Naar verwachting zal hiervan, vanwege de verstoring van de grafrust, geen gebruik van worden gemaakt.

- c. De rechthebbende verzoekt de gemeente het grafrecht vervallen te verklaren. Het graf mag wat hem/ haar betreft worden geruimd. Dit scenario kan zich voordoen bij de oudere graven waarbij de rechthebbende al enige belangstelling voor instandhouding is verloren. Hij/ zij wil 'het gedoe' niet afwachten of meemaken en ziet af van het graf en het grafrecht.

5.2 Juridische mogelijkheden

Het grootste juridische risico is onbegrip en (collectieve) weerstand. Daarom is een van de belangrijkste voorbereidende maatregel het (individueel) communiceren met de rechthebbenden van een graf op deel B. Er is individuele toestemming nodig van alle rechthebbenden, omdat elk graf en daarmee elke grafbedekking zal moeten worden opgehoogd. Er kan vanuit worden gegaan dat elk ingrijpen in een graf(bedekking) als emotioneel wordt beschouwd voor de nabestaanden. Gelijktijdig zal, zeker met goede individuele voorlichting, er (uiteindelijk) in grote mate begrip kunnen zijn voor het ingrijpen. Per slot van rekening draagt het bij aan de instandhouding van de begraafplaats, de graven en de gewenste mogelijkheid er in te kunnen blijven begraven. Dit geldt óók voor de toekomstige rechthebbenden. Er is dus in beginsel geen sprake van strijdige belangen. Een bijkomend mogelijk effect is dat er rechthebbenden zijn die vanwege het ingrijpen besluiten het grafrecht niet weer te verlengen of afstand doen van het grafrecht. Deze graven kunnen dan uiteindelijk worden geruimd.

Een zeer onwenselijke situatie is dat er rechthebbenden zijn die niet wensen mee te werken. Het is dan van groot belang hen te wijzen op het juridische feit dat er geen sprake is van grafschennis of van het verstoren van de grafrust. De kist blijft desgewenst ongemoeid, er kan nog steeds worden begraven en er is geen dwang. De werkzaamheden vinden zich alleen op maaiveldhoogte plaats. Vooruitlopend op het plannen en uitvoeren van de civiele werkzaamheden, is het van belang dat in een zo vroeg mogelijk stadium bekend wordt welke rechthebbenden niet voornemens (zullen) zijn om in te stemmen. Dit heeft namelijk effect op de haalbaarheid en de doorlooptijd van dit scenario.

Een verder aandachtspunt is het risico op beschadiging van grafbedekkingen. Hoe ouder de grafsteen, hoe groter het risico op onherstelbare beschadiging. De gemeente draait in beginsel op voor de kosten van eventueel herstel of eventuele vervanging. Dit kan aan de rechthebbende de gelegenheid bieden om te kiezen voor een andere grafbedekking (ander materiaal, andere vormgeving). Daarom dient eerst per grafbedekking een risicoanalyse te worden uitgevoerd, inclusief waardebeoordeling van de grafbedekking. Binnen deze analyse kan ook worden vastgesteld of nu al sprake is van achterstallig onderhoud. De rechthebbende kan hierop worden gewezen (hij is namelijk verantwoordelijk voor het wegnemen van 'kennelijke verwaarlozing'). Als op voorhand duidelijk is dat de grafbedekking blijvend zal worden beschadigd, dan dient de rechthebbende deze in beginsel zelf te vervangen.

5.3 Ruimtelijke en financiële consequenties

In 2017 zijn voor een aantal scenario's de kosten, inclusief een onzekerheidsmarge van 20%, geraamd. Deze kostenramingen waren toen onder meer:

- Ophogen deel A: € 308.650;
- Ophogen deel B: € 365.655;
- Ophogen en draineren van deel A en deel B: € 584.320.

Naar huidig inzicht zullen deze eerder geraamde kosten, bovenop indexering, naar verwachting nu fors hoger uitvallen. De hier genoemde bedragen uit 2017 zijn daarom nu alleen ter informatie.

Op basis van de eigen ervaringen van de gemeente (bij andere civiele beheerwerkzaamheden) zal de ophoogmaatregel, vanwege blijvende inklinking, waarschijnlijk om de zoveel decennia moeten worden herhaald. Dit is dan ook de reden om het ophogen van deel A – op termijn – in overweging te nemen.

5.4 Middelen, methoden en maatregelen

- Het is van belang dat de gemeente na besluitvorming actief en helder communiceert over deze mogelijkheden. De communicatie wordt bij voorkeur generiek gevoerd, maar in ieder geval (ook) direct en individueel met elke rechthebbende van een graf op deel B.
- De beleidslijn is om bijzettingen op deel B te ontmoedigen. Een alternatief is een omgekeerde bijzetting op een opgehoogd deel van de begraafplaats.
- Er dient een intensief communicatietraject te worden doorlopen. Hoe persoonlijker en directer de rechthebbenden worden benaderd en geïnformeerd, hoe groter de kans op medewerking. Een aanpak waarbij wordt beoogd dat elke rechthebbende mondeling wordt benaderd prefereert daarom boven het verzenden van generieke brieven.
- Er dient een risicoanalyse per graf(bedekking) te worden opgesteld.
- De totale plankosten dienen te worden berekend.
- Het gebied moet worden ingemeten.
- Grafbedekkingen moeten worden verplaatst en teruggeplaatst.
- Paden en groenstructuren (inclusief de bomen) zullen moeten worden vervangen.
- De maatregel kan worden gecombineerd met het aanbrengen van drainage.

5.5 Voor- en nadelen

5.5.1 Voordelen

- Er kan weer in twee lagen begraven worden.
- De begraafplaats is toekomstbestendig gemaakt.
- Er wordt uitvoering gegeven aan de beginselen van duurzaam grondgebruik. Grond is schaars en dient daarom optimaal te worden gebruikt.

5.5.2 Nadelen

- Vergt het inmeten, verplaatsen en herplaatsen van zeer veel grafmonumenten.
- Met name de keldergraven vereisen specifieke aandacht en individuele technische voorbereidingen.
- Vergt instemming van alle rechthebbenden.
- Het ophogen van deel A is een groot risico voor de (monumentale) bomen.
- Aanwezigheid oude aula op deel A maakt maatwerk in taluds noodzakelijk.
- Nabestaanden kunnen het graf voor lange tijd niet bezoeken.
- Kans op beschadigen grafmonumenten bij opnemen en herplaatsen. Dit geldt vooral voor de oude graven op deel A.
- Er zijn forse investeringen vereist.
- De maatregel zal waarschijnlijk blijvend periodiek moeten worden uitgevoerd.
- Er zijn juridische en financiële risico's.

6 Sub-scenario: Alleen nog begraven in keldergraven

In dit scenario wordt de huidige werkwijze voortgezet. Dat betekent dat er bijzettingen kunnen plaatsvinden in bestaande graven (mits er een afstand van 30 centimeter tussen de graven op in ieder geval deel A gegarandeerd kan worden). Indien de rechthebbende in een nieuw graf twee-diep wil kunnen begraven, dan is dit alleen toegestaan in een keldergraf. Bij voorkeur worden er echter geen keldergraven meer aangelegd op deel A. Er zijn namelijk te grote nadelen in verband met de afmetingen, het risico op nazakken en (daarmee) voor de uitstraling van de begraafplaats.

6.1 Juridische mogelijkheden

Keldergraven hoeven zich niet tenminste dertig centimeter boven het niveau van het gemiddeld hoogste grondwaterstand te bevinden, als in de constructie maar niet permanent (hemel- of grond-) water staat. Dat betekent dat het in een keldergraf mogelijk is om twee of zelfs drie kisten te begraven. In de huidige verordening staat in hoofdstuk 6 (Grafkelders, artikel 20 Regulering grafkelders, lid 1) dat er op Spindermolen keldergraven aangelegd kunnen worden in de daarvoor door burgemeester en wethouders aangewezen vakken na betaling van het in de heffingsverordening daarvoor vastgestelde recht. In lid 2 staat dat burgemeester en wethouders voor het aanleggen en inrichten van grafkelders nadere regels kunnen vaststellen. In de nadere regels staan (in artikel 4 Vereisten keldergraven) de vereisten van een grafkelder beschreven. In lid 3 staat dat het stichten van een keldergraf geschiedt door de zorg van de aanvrager na verkregen vergunning van burgemeester en wethouders. Conform de gemeentelijke regelgeving is voor de aanleg van een grafkelder op begraafplaats Spindermolen dus een vergunning van B&W nodig. Dit betekent dat het voor B&W mogelijk is om een vergunningaanvraag af te wijzen, bijvoorbeeld omdat de beoogde locatie van de keldergraf daarvoor niet mogelijk/wenselijk is, omdat er geen ruimte beschikbaar is of vanwege de afmetingen van de keldergraf (een grafkelder is groter dan een grondgraf). Oftewel: op de begraafplaats wordt de mogelijkheid geboden dat een keldergraf op kosten van de rechthebbende wordt aangelegd, echter zijn B&W niet verplicht in te stemmen met het verzoek.

6.2 Ruimtelijke en financiële consequenties

Er zijn momenteel in totaal circa 33 keldergraven op Spindermolen (op de delen A, B en C gezamenlijk). Een twee-laags keldergraf, inclusief bodem, opzetstuk, afdekplaat, tussenstuk en grafplaat kost exclusief BTW en aanleg ongeveer € 2.000 (prijsspeil 2023). Een begraafplaatshouder kan ook een vergoeding vragen om een kelder later weer te kunnen verwijderen. Keldergraven kunnen kant en klaar aangeboden worden door de gemeente. Dit hoeft echter niet. Er kan ook de mogelijkheid geboden worden om nabestaanden zelf een kelder te laten realiseren. Zij kopen dit keldergraf dan zelf en dragen zorg voor de plaatsing ervan. Keldergraven hebben vaak een grotere afmeting dan een zandgraf. Dat betekent dat ze op deel A in beginsel alleen aan de oostzijde van het hoofdpad kunnen worden geplaatst.

6.3 Middelen, methoden en maatregelen

Wanneer nabestaanden een nieuw twee- (of drie-) laags graf wensen, dan kan dit alleen wanneer zij zelf voor een keldergraf zorgen. Omdat het enkele dagen kost om een keldergraf te realiseren is het aan te bevelen om keldergraven alleen toe te staan bij het reserveren van een graf. Hierover zouden de rechthebbenden geïnformeerd moeten worden.

6.4 Voor- en nadelen

6.4.1 Voordelen

- In een keldergraf kan men twee kisten begraven, mits in de constructie geen structureel (hemel- of grond-) water staat.
- In een keldergraf ontbindt een lijk relatief snel.

6.4.2 Nadelen

- Keldergraven zijn groter dan reguliere grondgraven.
- Het plaatsen van een keldergraf duurt enkele dagen.
- De bodem blijft zakken waardoor er een verschil ontstaat tussen de graven en de omgeving.
- Keldergraven zijn duurder.
- Niet iedereen wenst in een keldergraf te worden begraven. Grondgraven zijn meer gebruikelijk.

7 Sub-scenario: Alleen één diepe graven uitgeven

Bij het uitgeven van nieuwe graven op de lage delen van de begraafplaats is alleen één-diep begraven toegestaan. Het effect van dit scenario komt overeen met het gesloten verklaren van de onderste begraaflagen (de laag onder het grondwaterniveau) van een deel van de begraafplaats.

7.1 Juridische mogelijkheden

Op deel A en op deel B is het alleen toegestaan om nieuwe één-laag diepe graven uit te geven. Twee-diep is niet toegestaan omdat er dan te dicht bij het grondwater wordt begraven. Ook moet er een afstand van tenminste dertig centimeter tussen de graven aanwezig zijn, dit is een aandachtspunt voor deel A. (Omgekeerd) bijzetten is dus niet mogelijk binnen dit sub-scenario. Wanneer er overledenen bij elkaar willen worden begraven, dan kan dit eventueel door twee naast elkaar gelegen één-diepe graven uit te geven.

7.2 Ruimtelijke en financiële consequenties

In verband met het hoge grondwater mogen er alleen nieuwe één-laags graven uitgegeven worden. Er zijn dus geen aanvullende ruimtelijke en financiële consequenties, naast die genoemd zijn bij het scenario Voortzetten.

7.3 Middelen, methoden en maatregelen

De gemeentelijke regelgeving dient hierop te worden geactualiseerd. Aangezien er in verband met het hoge grondwater alleen nieuwe één-laags graven uitgegeven mogen worden, zijn er verder geen aanvullende middelen, methoden en maatregelen te noemen naast die genoemd zijn bij het scenario Voortzetten.

7.4 Voor- en nadelen

Aangezien er in verband met het hoge grondwater alleen nieuwe één-laags graven uitgegeven mogen worden, zijn er geen aanvullende voor- en nadelen naast die genoemd zijn bij het scenario Voortzetten.

8 Sub-scenario: Historische monumenten bij elkaar plaatsen

In 2016 is er een lijst van 42 historische grafmonumenten vastgesteld. Deze liggen op **deel A**, in de vakken A, M, Q, R, S, T, U en W. Optisch beschouwd zijn er drie graven die niet bij de anderen liggen: A 8, M 22 en Q 39. Het historisch graf in vak T 14 ligt optisch beschouwd bij de overige historische graven. De drie genoemde historische graven zouden verplaatst kunnen worden, zodat ze meer bij elkaar komen te liggen.

Vak U en vak W

Wanneer alle historische graven verplaatst worden naar de vakken U en W, dan zullen er 21 historische graven verplaatst moeten worden. Van 10 van deze graven zijn de grafrechten vervallen en zijn de graven daarmee in beginsel in eigendom van de gemeente. Dit zijn de graven: R/39, R/45, R/52, R/63, R/64, R/75, R/78, R/93, S/33 en W/22.

8.1 Juridische mogelijkheden

De graven mogen niet verplaatst worden zonder toestemming van de rechthebbenden. Deze toestemming moet dus eerst gevraagd en verkregen worden. Ook dient er rekening te worden gehouden met een gemeentelijke of Rijks-monumentale beschermde status.

8.2 Ruimtelijke en financiële consequenties

Met deze handeling komt er niet veel begraafcapaciteit bij. Ook visueel is het geen zwaarwegend argument omdat de historische graven tussen graven voor onbepaalde tijd liggen. Herinrichting, bijvoorbeeld middels beplanting, is daarom geen voor de hand liggende mogelijkheid. Hieruit wordt geconcludeerd dat het raadzamer is de historische graven / grafbedekkingen niet te verplaatsen.

8.3 Middelen, methoden en maatregelen

- Een vergunning verlenen voor het wijzigen of verplaatsen van de monumenten.
- Contact opnemen met de rechthebbenden.

8.4 Voor- en nadelen

8.4.1 Voordelen

- Dat de historische monumenten bij elkaar staan geeft een rustiger beeld.
- Het beheer en de instandhouding van de monumenten is beter te organiseren.

8.4.2 Nadelen

- Er is toestemming nodig van de rechthebbenden.
- Tijdens het verplaatsen van de monumenten is er risico op schade.
- Verplaatsen brengt kosten met zich mee.
- Er komt geen begraafcapaciteit vrij door het verplaatsen van de monumenten.

Mogelijke subsidie

Voor het verplaatsen van de monumenten is het mogelijk subsidie aan te vragen via het Cultuurfonds. Eerder gehonoreerde subsidies uit een specifiek fonds zijn bijvoorbeeld:

Fonds Perzik van Onsterfelijkheid

Behoud, herstel en de instandhouding van graven, meer in het bijzonder grafmonumenten en -tekens van Nederlandse schrijvers. Het fonds heeft bijvoorbeeld bijgedragen aan Stichting Pax Christi met een bedrag van € 3.000 ten behoeve van de restauratie van het grafmonument Herman de Man te Oudewater. Alsmede aan de Rijksmonumentale Begraafplaats Soestbergen met een bedrag van € 2.240 ten behoeve van de restauratie van het grafmonument van Nicolaas Beets.

Pfältzer-Birnie Fonds

Dit fonds ondersteunt projecten op het gebied van natuurbehoud en monumentenzorg. Het heeft onder andere het Stichting David Henriques de Castrofonds gefinancierd met € 15.000 ten behoeve van de restauratie park begraafplaats.

9 Conclusies voor deel A

In dit hoofdstuk zijn de conclusies van de verschillende scenario's voor deel A samengevat.

Voor deel B wordt het uitgangspunt gehanteerd dat (omstreeks 2035) het scenario 'ophogen' wordt uitgevoerd. Aansluitend is in hoofdstuk 10 een advies opgenomen voor het scenario van deel A en voor deel B.

9.1 Per scenario voor deel A

Scenario	Conclusie
1. Uitdoven Deel A blijft weliswaar actief, maar er worden geen nieuwe graven meer uitgegeven. Bijzetten kan nog wel, mits daar voldoende ruimte voor is. Anders kan er omgekeerd worden bijgezet op een opgehoogd deel. Er wordt niet meer geschud en bestaande graven worden niet hergebruikt.	Dit is een reëel scenario, omdat elders op de begraafplaats voldoende begraafcapaciteit is (gecreëerd). Het vergt geen investering en het is juridisch uitvoerbaar, maar het zal maatschappelijk gevoelig kunnen liggen. Daarnaast zijn er technische en praktische nadelen en beperkingen aan eventuele bijzettingen. Het beheerniveau kan worden verlaagd, dat werkt kostenbesparend. Verder dient er rekening mee worden gehouden dat uitdoven geen doel is, maar een eerste stap (een middel) voor toekomstige maatregelen of ontwikkelingen.
2. Sluiten Deel A wordt (gedeeltelijk of geheel) gesloten verklaard. Er vinden dan geen begravingen meer plaats, ook niet in de graven waar daarvoor nog ruimte is. Er kan wel omgekeerd worden bijgezet elders, want opgraven mag wel op een gesloten verklaarde begraafplaats.	Het geheel sluiten is een onwenselijk scenario vanwege de juridische consequenties van compensaties (in natura of financieel). Daarnaast draagt de maatregel niet bij aan de vereiste begraafcapaciteit en loopt de gemeente inkomsten mis. Het sluiten van de onderste begraafslag (beneden het grondwaterpeil) draagt bij aan het doel om eenduidig duidelijk te maken dat niet meer wordt begraven in het grondwater, maar voor grafkelders zou feitelijk een uitzondering kunnen worden gemaakt. Sluiten dient, net als uitdoven, niet te worden beschouwd als een doel. Het is een eerste stap (een middel) voor toekomstige maatregelen of ontwikkelingen.
3. Voortzetten Dit is geen realistisch scenario, omdat het de geschetste problematiek niet oplost. Binnen dit scenario kan wel een aantal beleidsmatige en technische algemene of bijkomende maatregelen worden uitgevoerd.	Het is een maatschappelijk onwenselijk scenario, omdat er alleen nog één-diepe graven kunnen worden uitgegeven. Hierbij wordt het uitgangspunt gehanteerd dat op deel A geen grafmonumenten worden verwijderd en er geen nieuwe graven worden uitgegeven. Draineren vergt een hoge investering en bijkomende structurele beheerkosten, terwijl het praktische/ technische effect beperkt is. Het wordt daarom ontraden.
4. Ophogen Deel A wordt integraal opgehoogd en daarna wordt de huidige werkwijze voortgezet. De graven blijven dan volledig in gebruik, er wordt twee-diep begraven en er worden nieuwe graven uitgegeven. Eventueel in combinatie met drainage en eventueel kan het terreindeel na ophogen deels worden heringericht.	Dit scenario is weliswaar het meest toekomstbestendig en draagt het meest bij aan de primaire functie van de begraafplaats (voorzien in begraafcapaciteit), maar het vergt een forse investering terwijl er vooralsnog voldoende begraafcapaciteit elders op de begraafplaats is. Het

	vergt daarnaast juridische en communicatieve inspanningen. Voor nu wordt dit scenario daarom ontraden, maar het is wel een scenario voor in de toekomst.
Sub-scenario's	Conclusie
5. Alleen nog in keldergraven begraven Indien rechthebbenden nog twee-diep willen begraven, dan kan dit alleen (op eigen kosten) worden toegestaan in een eigen keldergraf.	Dit is geen wenselijke situatie. Keldergraven vergen teveel ruimte en er is een te groot risico op nazakken. Bovendien worden rechthebbenden 'gedwongen' gebruik te maken van een specifiek type graf.
6. Alleen nog één-diep begraven Er worden alleen nog één-diepe graven uitgegeven.	Dit sub-scenario is voor deel A al verwerkt in het scenario Voortzetten.
7. Historische monumenten bij elkaar Het levert weinig extra begraafcapaciteit op en er is risico op (onherstelbare) beschadiging.	Dit is geen wenselijke situatie. De mogelijkheid is van geen toegevoegde waarde en juridisch moeilijk uitvoerbaar, duur en risicovol.

9.2 Toekomstige capaciteit

In de loop der tijd worden er op begraafplaats Spindermolen inbreidingen, een uitbreiding en een ophoging gerealiseerd. Dit heeft doorlopend invloed op de totale capaciteit van de begraafplaats. Uitgangspunt hierbij is dat deel A nauwelijks nog een effectieve bijdrage levert aan de begraafcapaciteit op Spindermolen.

Wanneer deel A gesloten zou worden dan zullen de rechthebbenden van graven met (actieve) grafrechten gecompenseerd moeten worden elders op de begraafplaats. Het is voor de hand liggend dat dit op deel B, inclusief de extra gecreëerde capaciteit met de in- en uitbreiding, zal zijn wanneer dit deel is opgehoogd. Er is daarmee dan voldoende ruimte en diepte beschikbaar om twee-diep te begraven. Wanneer deel A uitgedoofd wordt, er geen nieuwe graven uitgegeven worden en ook overledenen die normaal gesproken bijgezet zouden worden elders zouden worden begraven, dan is er vooralsnog daarvoor voldoende ruimte c.q. capaciteit.

In onderstaande tabel is indicatief - er is sprake van een momentopname - de jaarlijkse behoefte aan graven afgezet tegen de dan aanwezige capaciteit. De gegevens zijn gebaseerd op de door de gemeente beschikbaar gestelde informatie over de volledige jaren tot en met 2020 (het vertrekpunt daarvan is gemiddeld circa 36 nieuwe particuliere grafuitgiftes per jaar en een vrije capaciteit van circa 38 particuliere graven). Een positief aantal betekent een (tijdelijk) 'overschot' aan beschikbare graven en een negatief aantal geeft het capaciteitstekort aan op dat moment.

Beschikbare capaciteit particuliere graven									
Jaar		scenario sluiten A - incl. compensatie 474 graven op B			scenario uitdoven A, omgekeerde bijzettingen elders, geen nieuwe graven op gedeelte A				
	Totaal exclusief nog niet gerealiseerde inbreidingen	beschikbaar op gedeelte C exclusief nog niet gerealiseerde inbreidingen, zonder compensatie	beschikbaar op gedeelte C inclusief inbreidingen, zonder compensatie	beschikbaar wanneer B is opgehoogd, inclusief compensatie A	Totaal exclusief A, en nog niet gerealiseerde inbreidingen	beschikbaar op gedeelte C exclusief nog niet gerealiseerde inbreidingen	beschikbaar op gedeelte C inclusief inbreidingen	beschikbaar wanneer b is opgehoogd	beschikbaar op gedeelte C inclusief inbreidingen, inclusief omgekeerde bijzettingen
2021	348	83			311	83			
2025	280	15	438		218	15	438		406
2030	171	-94	329		77	-94	329		295
2035	56	-209	214	148	-72	-209	214	622	178
2040	-66	-331	92	26	-231	-331	92	500	54
2045	-193	-458	-35	-102	-396	-458	-35	372	-74
2050	-324	-589	-166	-233	-566	-589	-166	241	-371
	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Toelichting

1. Wanneer deel A wel geschikt zou zijn om twee-diep te kunnen begraven en er zouden geen inbreidingen gerealiseerd worden, dan zou er in 2040 een tekort ontstaan. Deel A is echter niet geschikt om nieuwe twee-diepe graven uit te geven.
2. Wanneer deel A gesloten wordt en deel B nog niet is opgehoogd, dan dient er voor de uitgifte van graven uitgeweken te worden naar deel C. Zonder de reeds geplande inbreidingen ontstaat er op Spindermolen dan tussen 2025 en 2030 een tekort aan graven. Er is hierbij nog geen rekening gehouden met de compensatie van de 474 graven.
3. Wanneer de inbreidingen gerealiseerd worden en uitgeweken dient te worden naar deel C, totdat deel B is opgehoogd, dan ontstaat er bij sluiting van deel A in 2045 een tekort aan graven. Hierbij is nog geen rekening gehouden met de compensatie van de 474 graven.
4. Pas wanneer deel B is opgehoogd, is er voldoende ruimte voor de compensatie van de 474 graven op deel A. Er ontstaat dan een tekort in 2045. Sluiting van deel A (en de daarbij behorende compensatie van de 474 graven) lijkt daarmee niet haalbaar.
5. Bij uitdoven van deel A worden er hier geen nieuwe graven meer uitgegeven. Zonder de begraafcapaciteit op deel A lijkt er op het eerste gezicht nog voldoende ruimte op de rest van de begraafplaats om zonder inbreidingen tot 2030 te kunnen blijven begraven. Maar hierbij is geen rekening gehouden met het gegeven dat ook deel B te laag ligt om twee-diep te kunnen begraven en dat dit deel daarom dus opgehoogd dient te worden. Tot die tijd dient deel B niet meegenomen te worden in de calculatie van de begraafcapaciteit. Er kan dus bij uitdoving van deel A voor de uitgifte van graven alleen worden uitgeweken naar deel C en de reeds geplande inbreidingen.
6. Wanneer er tot de ophoging van deel B alleen op deel C nieuwe graven uitgegeven kunnen worden, dan ontstaat er tussen 2025 en 2030 een tekort aan graven wanneer er geen inbreidingen gerealiseerd worden. Deze zijn dus nodig in geval van uitdoving van deel A.
7. Bij uitdoving van deel A en gerealiseerde inbreidingen en uitbreiding is er nog voldoende ruimte om te begraven op Spindermolen tot en met 2045.
8. Wanneer deel B is opgehoogd, is er voldoende begraafcapaciteit tot na 2050. Hierin is dan geen rekening gehouden met 'omgekeerde bijzettingen'.
9. Een 'omgekeerde bijzetting' kan aangeboden worden wanneer een bijzetting op deel A gewenst is waar dit niet mogelijk is (de afgelopen jaren waren er circa zes bijzettingen per jaar op deel A en circa negen per jaar op deel B). In dat geval wordt er op deel C een nieuw graf aangeboden waarin de resten van de eerder overledene bijgezet worden. Op deel C, inclusief inbreidingen, is hiervoor ruimte tot 2045. Op deel B lijkt hiervoor na ophoging ook voldoende ruimte (zie 8).

De inbreiding van circa 29 graven op deel B aan de westzijde komt op de plaats waar eerder al algemene twee-diepe graven waren. Omdat dit deel een (te) hoge grondwaterspiegel heeft, kan in deze nieuwe graven slechts één-diep begraven worden. Dit heeft een geringe invloed op de capaciteit. Ook dient er rekening mee te worden gehouden dat nabestaanden hier graven naast hun overleden dierbare willen reserveren.

10 Advies

10.1 Deel A

Op deel A staat het grondwater te hoog en zijn de grafruimtes van vooral de oudste graven, te klein om onder de hedendaagse omstandigheden en technische eisen nog te kunnen begraven. Daarvoor zijn de grafafmetingen en de (machinale) bereikbaarheid te beperkt en de kans op schade aan het (buur)graf te groot. Voor deel A wordt daarom geadviseerd - in combinatie - twee maatregelen te treffen en de besluiten daartoe te nemen. Deze zijn hieronder uitgewerkt.

Maatregel 1: de visie vastleggen dat deel A uitdooft

Voor deel A ligt het scenario 'uitdoven' het meest voor de hand. Uitdoven is feitelijk een passieve maatregel waarvan de besluitvorming vooral tot nut dient dat het gemeentebestuur haar visie voor de toekomst van dit deel van Spindermolen weergeeft. De redenen nu voor dit scenario zijn de beperkte afmetingen van de graven en de hoge grondwaterstand. Dit maakt het begraven steeds moeilijker.

Onder uitdoven wordt verstaan dat er geen nieuwe (kelder- en grond)graven meer worden uitgegeven, dat graven niet meer worden geschud (ongeacht welke begraaf laag) en dat vrijkomende (kelder- en grond)graven niet worden hergebruikt. Bijzettingen zijn in beginsel nog wel in beperkte mate mogelijk mits er daartoe nadrukkelijk, naar het oordeel van de begraafplaatsbeheerder, in en rondom het graf voldoende ruimte is. De gemeente kan de rechthebbende desgewenst ook een omgekeerde bijzetting op een opgehoogd deel van de begraafplaats aanbieden. De burgemeester moet hier vergunning voor verlenen. De grafbedekking verhuist dan mee naar het nieuwe graf.

Uitdoven is geen doel, maar een eerste stap naar toekomstige - en nader te bepalen - maatregelen of ontwikkelingen. Hiermee wordt bedoeld dat deel A mogelijk in de toekomst bijvoorbeeld ook wordt opgehoogd en zo ook weer bijdraagt aan voldoende begraafcapaciteit, mede gelet op de demografische ontwikkelingen in de gemeente, en aan de beginselen van duurzaam grondgebruik. Maar deel A kan bijvoorbeeld in de verre toekomst ook structureel overbodig blijken en dan een andere bestemming krijgen. In de aanname dat de overige delen van Spindermolen (delen B en C) zullen voorzien in de gewenste capaciteit, is het verantwoord om deel A nu uit te laten doven. De focus om nog te kunnen (worden) begraven op Spindermolen komt daarmee op deel C en de recente in- en uitbreidingen van de begraafplaats te liggen.

Deel A wordt op deze wijze steeds minder (aantrekkelijk om te worden) gebruikt. Een bijpassende maatregel is om structureel contact te houden met de rechthebbenden van de graven met een grafrecht voor onbepaalde tijd om hen er op te wijzen dat zij blijvend dienen te voldoen aan hun verplichtingen (actuele gegevens in de begraafplaatsadministratie en grafonderhoud). Wanneer zij daar structureel vanaf zien, dan is dat het signaal dat zij geen belangstelling meer voor het graf hebben. Dat is vervolgens een grondslag om het grafrecht, door het college, vervallen te verklaren en het graf uiteindelijk te ruimen. Daarbij dient er wel aandacht te zijn voor het desgewenst in standhouden van monumentale grafbedekkingen. Tot slot kan in overweging worden genomen om het onderhoudsniveau van deel A te verlagen. Dit bespaart kosten en daarnaast geeft het een passend beeld bij de visie van uitdoven.

Maatregel 2: de twee-diepe begraaf laag van deel A gesloten verklaren

Om eenduidig en actief uit te dragen dat twee-diepe begraven (in het grondwater) op deel A niet meer mogelijk is, wordt geadviseerd dat het college de begraaf lagen van de grondgraven onder het grondwaterniveau (de onderste laag van de twee-diepe graven) per direct gesloten verklaard. Dit betekent dat er dan, na besluitvorming, niet meer in kan en mag worden begraven. Dit besluit is in lijn met de wettelijke richtlijn dat een lijk ten minste 30 centimeter boven de gemiddelde hoogste grondwaterstand

wordt begraven. Deze wettelijke bepaling is weliswaar de aanleiding voor dit besluit, maar niet een situationele voorwaarde per graf. Hiermee wordt bedoeld dat de maatregel voor geheel deel A geldt, ongeacht de eventuele situatie dat er een grondgraf zou kunnen zijn waarin de grondwaterstand geen beperking vormt om er in te kunnen begraven. Dit sluit aan bij de behoefte aan eenduidigheid en duidelijkheid. Hiermee wordt beoogd dat wordt voorkomen dat er voor individuele situaties discussies, misverstanden en uitzonderingen zijn.

Rechthebbenden die nog gebruik van deze diepe (tweede) laag hadden willen maken, dat is dus in de situaties van nu lege (c.q. gereserveerde) grondgraven, worden daarvoor op hun verzoek door de gemeente gecompenseerd. Compensatie bestaat in beginsel uit de individuele keuze tussen een financiële tegemoetkoming (financiële compensatie) of een nieuw graf op een opgehoogd deel (compensatie in natura). Nadat beide partijen (gemeente en rechthebbende) tot overeenstemming zijn gekomen over de compensatie, dan beschikt de gemeente over het oorspronkelijke graf.

Binnen deze maatregel wordt geadviseerd keldergraven uit te sluiten van de gesloten verklaring. Er is weliswaar de overweging om rechtlijnig in de besluitvorming te zijn en daarmee dan ook de onderste helft van de keldergraven te sluiten, maar dit is naar ons oordeel een te rigide uitgangspunt omdat grafkelders droog zijn en het argument voor de gesloten verklaring (de te hoge grondwaterstand) hier niet van toepassing is. Bovendien zou een gesloten verklaring van de onderste helft van een keldergraf in de praktijk inhouden dat daarin wel bovenin de kelder mag worden begraven en de overige beschikbare (droge) ruimte onnodig buiten gebruik wordt gesteld.

10.2 Deel B

Voor deel B wordt geadviseerd - in combinatie - twee maatregelen te treffen en de besluiten daartoe te nemen. Deze zijn hieronder uitgewerkt.

Maatregel 3: Deel B ophogen

Het nadrukkelijke advies is om deel B op te hogen. De voorbereidingen hiervoor zijn feitelijk al in gang gezet. Een belangrijk stap nu is om besluitvorming hieromtrent aan het bestuur aan te bieden. Voorafgaand aan de technische voorbereidingen van ophogen, ligt de komende tijd de nadruk van het proces op de juridische en communicatieve stappen. Er is namelijk individuele toestemming nodig van alle rechthebbenden, omdat in beginsel ook elke grafbedekking zal moeten worden opgehoogd of verplaatst. Met een zorgvuldig opgezet en uit te voeren communicatieplan zal er naar verwachting (uiteindelijk) in grote mate begrip zijn voor het technisch ingrijpen. In aanloop naar het ophogen zou voor deel B (tijdelijk) een ontmoedigingsbeleid gevoerd dienen te worden. Dit betekent dat er geen nieuwe (grond- en/ of kelder)graven meer worden uitgegeven, dat bijzetten wordt ontmoedigd en dat graven niet meer worden geschud. Dit is tijdelijk, want nadat deel B is opgehoogd wordt er weer volop regulier twee-diep begraven. Tot 2035, wanneer deel B wordt opgehoogd, wordt aangestuurd op grafuitgiftes op een reeds opgehoogd deel, dat zijn deel C en de inbreidingen en uitbreidingsgedeelten, van de begraafplaats. Daarnaast is het mogelijk dat omgekeerd bijzetten op deze hoge delen wordt aangeboden, mits daar door de burgemeester vergunning voor wordt verleend.

Ophogen van een bestaand deel van een begraafplaats gaat gepaard met risico's en aandachtspunten. Er is bijvoorbeeld kans op individuele en maatschappelijke weerstand en onbegrip, er is schriftelijke toestemming nodig van elke individuele rechthebbende, er is kans op beschadiging van grafbedekkingen, de maatregel vergt een forse investering, een deel van de begraafplaats is vanwege de werkzaamheden tijdelijk buiten gebruik en tot slot zal de maatregel naar verwachting over enkele decennia, vanwege blijvende inklinking, moeten worden herhaald. Toch is ophogen van deel B het meest verantwoorde en

toekomstbestendige scenario. Het draagt bij aan de instandhouding van de begraafplaats en aan de primaire wettelijke zorgplicht om te voorzien in voldoende begraafcapaciteit voor de inwoners. Dit is in het generieke belang van de gemeente, als enerzijds de beheerder en eigenaar van de begraafplaats en anderzijds is het in lijn met de beginselen van duurzaam en optimaal grondgebruik. Daarnaast is het ook in het individuele en gezamenlijke belang van de (toekomstige) rechthebbenden, omdat op deze wijze blijvend gebruik kan worden gemaakt van graven.

Maatregel 4: de twee-diepe begraafslag van deel B (tijdelijk) gesloten verklaren

Geadviseerd wordt dat, in aansluiting op dit advies (maatregel 2) voor deel A, het college de begraafslagen in het grondwater, dat is de onderste laag bij een twee-diepe grondgraf, gesloten verklaard. Er kan en mag dan per direct na besluitvorming niet meer in worden begraven. Het gesloten verklaren is niet zozeer een oplossing voor een technisch probleem, maar het beoogde effect is dat de situatie in één keer (bestuurs- en beleidsmatig) duidelijk is én dat daarmee de basis wordt gelegd voor het zo soepel mogelijk uitvoeren van de voorgenomen ophoging. Er kan niet over worden gediscussieerd en uitzonderingen zijn evenmin mogelijk. Rechthebbenden die nog gebruik van deze diepe laag in een grondgraf hadden willen maken, dat is dus in de situaties van nu lege c.q. gereserveerde graven, worden daarvoor op hun verzoek door de gemeente gecompenseerd. Compensatie bestaat in beginsel uit de keuze tussen een financiële tegemoetkoming (financiële compensatie) of een nieuw graf op een opgehoogd deel (compensatie in natura).

Binnen deze maatregel wordt ook geadviseerd keldergraven uit te sluiten van de gesloten verklaring. De argumentatie hiervoor is hierboven bij maatregel 2 weergegeven.

Dit is feitelijk een tijdelijke maatregel, totdat deel B is opgehoogd en weer in gebruik kan worden genomen. Er dient daarom aandacht voor te zijn dat de geslotenverklaring van de onderste begraafslag - wederom door een collegebesluit - wordt gecorrigeerd nádat deel B na ophoging weer in gebruik wordt genomen. Vanzelfsprekend is begraven in het grondwater dan nog steeds niet toegestaan, maar de geslotenverklaring van een deel van de begraafplaats kan dan - om verwarring te voorkomen - worden opgeheven.

10.3 Overige stappen

In aansluiting op de bovengenoemde vijf aanbevolen maatregelen, is hieronder een aantal meer algemene aanbevelingen opgenomen. Deze aanbevelingen zijn gemakshalve doorgenummerd en komen voort uit het resultaat van het onderzoek en de huidige situatie. In de aansluitende paragraaf is een overzicht van een aantal benodigde geraamde middelen opgenomen.

Maatregel 5: actualiseer de regelgeving

Om uitvoering te geven aan de gekozen beleidslijnen voor deel A en deel B, dient de gemeentelijke regelgeving in de Beheersverordening (raadsbevoegdheid) en in de Nadere regels (collegebevoegdheid) daarop te worden geactualiseerd. Aanbevolen wordt hierbij rekening te houden met het Omgevingsplan. Daarnaast wordt aanbevolen de regelgeving door te zetten in de omschrijvingen en tarieven in de Verordening op de heffing en invordering van lijkbezorgingsrechten.

Binnen deze maatregel wordt ook aanbevolen om de regelgeving voor het gebruik van de algemene graven te actualiseren. Een algemeen graf wordt nu in gebruik gegeven voor de duur van tien jaar en deze termijn mag daarna door de gebruiker eenmaal, wederom met tien jaar, worden verlengd. Aanbevolen wordt de termijn voor het gebruik op 15 jaar te zetten en om de verlengmogelijkheid van de grafurust te schrappen. Dit maakt het onderscheid tussen een algemeen graf en een particulier graf duidelijker. De mogelijkheid voor de gebruiker om na 15 jaar te worden opgegraven (met vergunning van de burgemeester) om alsnog in een particulier te worden (her)begraven of om alsnog te worden gecremeerd blijft.

Maatregel 6: werk een plan voor de juridische en communicatieve aanpak uit

Aanbevolen wordt om voor deel B een plan uit te werken, en daarna uit te voeren, voor de juridische en communicatieve stappen en het beheersen van de risico's daarbij, gebaseerd op de besluiten van het gemeentebestuur en op het doel om schriftelijke instemming te verkrijgen van de rechthebbenden.

Maatregel 7: stel een protocol voor omgekeerde bijzettingen op

Aanbevolen wordt een protocol voor omgekeerde bijzettingen op te stellen.

Maatregel 8: stel een financieel plan op

Aanbevolen wordt om een financieel plan (met kostenraming en dekking) voor de voorbereiding, uitvoering en begeleiding van de hier genoemde aanbevelingen en maatregelen op te stellen, mede afhankelijk van de bestuurlijke besluitvorming. Het financieel plan kan lopende de voortgang van het proces en het voortschrijdend inzicht worden geactualiseerd en gedetailleerd.

Maatregel 9: zet een monitoringsysteem op en informeer het bestuur

Aanbevolen wordt om een uitgebreid monitoringsysteem op te zetten, mede op grond van:

- a. een gedetailleerde analyse van de huidige hoeveelheden graven (de nul-situatie). Doe dit per type grafrecht, met het huidig aantal begravingen per graf en de nog beschikbare grafruimte (graflagen) per graf. Houd hierbij ook rekening met de extra gecreëerde capaciteit op de in- en uitbreidingen;
- b. een prognose van het aantal grafrecht-verlengingen en het aantal te vervallen te verklaren grafrechten per jaar;
- c. de verwachte behoefte aan nieuwe graven op basis van de demografische ontwikkelingen, gebaseerd op de prognoses voor inwoneraantallen en sterftecijfers.

Het is wenselijk dat het gemeentebestuur structureel, bijvoorbeeld elke vijf jaar, over de resultaten van de monitoring wordt geïnformeerd en de mogelijke consequentie voor de begraafcapaciteit voor de lange termijn, zoals de optie om deel A op de lange termijn op te hogen.

Maatregel 10: optimaliseer de ophoging

Aanbevolen wordt om voor deel B aan te houden dat deze ten minste met 0,80 meter wordt opgehoogd. Er wordt daarmee meer zekerheid gecreëerd dat in droge grond twee-diep kan worden begraven.

Maatregel 11: houd contact met de rechthebbenden op een grafrecht voor onbepaalde tijd

- a. Aanbevolen wordt om de rechthebbenden van een graf met grafrecht voor onbepaalde tijd aan te schrijven met de vraag of hij/ zij nog interesse heeft in instandhouding van het graf. Daarbij kan hem/ haar worden gewezen op de bijbehorende onderhoudsplicht aan het graf en de grafbedekking. Deze administratieve 'opschoonactie' kan structureel, bijvoorbeeld elke vijf of tien jaar, worden uitgevoerd. De maatregel leidt naar verwachting op het (door het college) vervallen laten verklaren van grafrechten, zodat graven kunnen worden geruimd.
- b. In aansluiting op bovengenoemde actie, wordt tevens aanbevolen om direct na constatering (in de GBA) van het overlijden van een rechthebbende op een graf met grafrecht voor onbepaalde tijd, de nabestaanden aan te schrijven. Gelet op de privacyregelgeving moet dit gebeuren op het in de begraafplaatsadministratie bekende adres. In het schrijven worden de nabestaanden geadviseerd het grafrecht over te schrijven op een nieuwe rechthebbende. Wanneer de nabestaanden hier, eventueel na een tweede aanschrijving, geen gehoor aan geven binnen de in de Beheersverordening opgenomen termijn daarvoor, dan kan er gedurende een jaar een bordje met oproep bij het graf worden geplaatst. Wanneer dat ook

niet leidt tot een nieuwe rechthebbende, dan is dat een grond om het grafrecht door het college vervallen te verklaren. Het graf kan aansluitend worden geruimd.

Leg geen drainage aan

Tot slot bevelen wij aan om af te zien van het aanleggen van drainage op de begraafplaats. Het technische effect (de mate van extra drooglegging) is te beperkt, afgezet tegen de hoge eenmalige en structurele kosten en bovendien wordt er geen extra begraafcapaciteit mee gerealiseerd. Daarnaast is weerstand te verwachten vanuit het riool- en waterzuiveringsbeheer omdat doorlopend relatief grote hoeveelheden relatief schoon grondwater op het stelsel wordt gebracht.

10.4 Kostenindicaties

In aansluiting op de hierboven opgenomen aanbeveling om een financieel plan op te stellen, is in deze paragraaf daartoe deels een aanzet en invulling gegeven. De hieronder opgenomen bedragen zijn indicatief, gebaseerd op prijspeil 2024 exclusief BTW en op basis van uitbesteding en uitvoering door derden.

Indicatieve kostenraming	
<i>Directe kosten</i>	
Maatregel 5: Actualiseren regelgeving	€ 7.500
Maatregel 6: Opstellen juridische en communicatieve aanpak	€ 7.500
Maatregel 7: Opstellen protocol omgekeerde bijzettingen	€ 5.000
Maatregel 8: Opstellen financieel plan	€ 7.500
Maatregel 9: Opzetten monitoringssysteem	€ 10.000
Maatregel 11: Ondersteuning bij aanschrijven grafrechten onbepaalde tijd	€ 15.000
Totaal geraamde directe kosten	€ 52.500
<i>Stelpost</i>	<i>Per jaar</i>
Maatregelen 1 t/m 4: stelpost diversen, per jaar	€ 15.000
<i>Deze jaarlijkse stelpost voor de periode tot 2035 (verwacht jaar van uitvoering ophoging deel B) is bestemd voor: compensaties, gemiste inkomsten (niet meer schudden), omgekeerde bijzettingen (*), minder begravingen (vanwege – tijdelijk – uitdoven) en onvoorzien.</i>	

Er is in deze kostenraming geen rekening gehouden met civieltechnische kosten voor voorbereiding, uitvoering (waaronder zand, overig materiaal en materieel) en begeleiding van de ophoging van deel B en bijkomende technische kosten onvoorzien. Daarnaast is het uitgangspunt gehanteerd dat geen drainage wordt aangelegd.

(*) Het verwacht aantal omgekeerde bijzettingen is op aangeven van de gemeente geraamd op drie per jaar. Deze verwachting is als volgt gebaseerd:

- Op deel A vonden de afgelopen jaren gemiddeld zes bijzettingen plaats en op deel B negen. Dat is 15 per jaar onder de huidige reguliere omstandigheden.
- Bijzettingen op deel A vinden de komende jaren alleen nog plaats als daar voldoende ruimte voor is, in het graf zelf én wanneer er geen hinder ontstaat voor de directe omgeving. Dat zullen er significant minder zijn dan de huidige zes per jaar.
- Bijzettingen op deel B vinden in beginsel (tot 2035) niet meer plaats. Het aanbod aan de rechthebbende is dat een omgekeerde bijzetting op een reeds opgehoogd deel van de begraafplaats plaatsvindt. Niet iedere rechthebbende zal hier naar verwachting gebruik van

maken, omdat de grafrust van de begravene daarmee zou kunnen worden verstoord. Daarom is naar verwachting het aantal omgekeerde bijzettingen tot 2035 minder dan de huidige negen per jaar.

- Het werkelijk aantal uit te voeren omgekeerde bijzettingen is sterk afhankelijk van de besluitvorming door de burgemeester. Het is denkbaar dat de burgemeester, bij het afwegen van de belangen, terughoudend is bij het verlenen van de vereiste vergunning.
- De uitvoeringskosten van een omgekeerde bijzetting (oppakken gedenkteken, opgraven, plaatsing van de overblijfselen in een kistje, transport, herbegraven en herplaatsen gedenkteken) op dezelfde begraafplaats bedragen gemiddeld circa € 2.000 tot € 2.500 per graf. Dit is mede afhankelijk van de omvang en kwetsbaarheid van het gedenkteken en de mate van vertering van de overblijfselen.

Bijlage A Inpassing Oost deel B

